

NARUČITELJ: PARK PRIRODE VELEBIT

Kulturna baština Srednjeg Velebita

MARTINA IVANUŠ • RENE LISAC • DALIBOR ŠUŠNJIĆ

2011

KULTURNA BAŠTINA SREDNJEG VELEBITA

Crni Dabar, Ravni Dabar, Došen Dabar, Došen Duliba, Došen Ruja, Došen Plana,
Bačić Duliba, Radlovac, Skorpovac, Vrbanska Duliba i Mlinište

NARUČITELJ STUDIJE

Park prirode Velebit

AUTORI

Martina Ivanuš, mr. pov. umj. – voditelj projekta
Rene Lisac, dipl. ing. arh., Dalibor Šušnjić, dipl. arheolog

GODINA IZRADE

ožujak 2011. godina

SADRŽAJ

Uvod	02
Prostorno povijesni pregled	03
Život na velebitskim padinama	06
Karakteristike krajobraza	12
Krajobrazne cjeline	18
<i>Crni dabar</i>	18
<i>Ravni dabar</i>	22
<i>Došen dabar</i>	25
<i>Došen duliba</i>	27
<i>Došen plana</i>	29
<i>Došen ruja</i>	32
<i>Baćić duliba</i>	34
<i>Radlovac</i>	36
<i>Skorpovac</i>	40
<i>Vrbanska duliba</i>	44
<i>Mlinište</i>	48
Smjernice za adaptaciju postojećih stanova	52
Stanje evidencije kulturnih dobara i obveze iz planova šireg područja	56
Plan zaštite kulturnih dobara	58
Ocjena stanja mogućnosti i ograničenja	60
Literatura	63

UVOD

PREDMET OVE STUDIJE je evidencija, analiza i valorizacija, kulturne baštine vršnog dijela Srednjeg Velebita, kao rezultat terenskih istraživanja, te istraživanja pisane i arhivske građe. Detaljna etnografska i etnološka istraživanja, zbog ograničenosti sredstava i vremena, nije bilo moguće provesti u okvirima izrade ove studije. Terenski rad započeo je identifikacijom kulturno-povijesnih vrijednosti Crnog Dabre, Ravnog Dabre, Došen Dabre, Došen Dulibe, Došen Ruje, Došen Plane, Baćić Dulibe, Radlovca, Skorpovca, Vrbanske Dulibe i Mliništa. Arhivskim istraživanjima pregledani su povijesne katastarske karte, pregledana je i evidencija kulturnih dobara na postojećim popisima Ministarstva kulture, te je proučena relevantna literatura. Zaštićena kulturna dobra i kulturna baština jednog područja u cjelini, prema suvremenim trendovima razvoja, predstavljaju značajan resurs za gospodarski razvitak poglavito vezan uz turizam. Promatrajući to u kontekstu razvojnih mogućnosti Parka prirode Velebit, uzimajući u obzir njegovu osnovnu zadaću proizašlu iz statusa parka prirode i uz valorizaciju njegove posjećenosti, što predstavlja izvanredne preduvjete da se do sada nedovoljno istražena, obnovljena i prezentirana kulturna baština bolje iskoristi kao razvojni resurs. Prezentacija kulturne baštine u sklopu prezentacije i posjećivanja PP je tek u začetku. Suvremeni pristupi zaštiti kulturnih dobara i prostornom planiranju, te uopće suvremene zamisli o životjenu s prirodom i njenim štovanjem, vjerojatno će pomoći pravilnjem vrednovanju kulturne baštine i njenom stvarnom uključivanju u gospodarske tokove. Mogućnosti za to leže u uređenju tradicijskih seoskih ambijenata. Uz nepokretna dobra, treba kapitalizirati i nematerijalne vrijednosti vezane uz tradiciju seoskih sredina kao što su tradicijsko gospodarenje, obrti, rukotvorstvo i folklor. Osnovne antropogene karakteristike ovog prostora su prostorni razmještaj tradicijskih naselja, tipično

formirane ruralne cjeline vezane uz prirodna obilježja terena i još uvijek vidljiv raspored obradivih površina, te tradicijski način uporabe i gospodarenja prostorom u skladu s prirodnim datostima krajolika. Prema valoracijskim kriterijima kulturna baština je djelomično regionalnog, ali u najvećoj mjeri lokalnog značaja, te posjeduje povijesnu, arhitektonsku, etnološku i dokumentarnu vrijednost. Uvidom u postojeću dokumentaciju, obilaskom terena, pregledom postojeće prostorno-planske dokumentacije, te stručne literature može se zaključiti da je na području Srednjeg Velebita sačuvano kulturno-povijesno nasljeđe velikim dijelom nedokumentirano i nevalorizirano, te nepravedno zapostavljeno. Procesi preobrazbi nepovratno brišu tradiciju života pojedinog kraja, pa tako i tradiciju graditeljstva, a najveći dio prostora obuhvata ovog plana je najbogatiji upravo tim ruralnim i etnografskim sadržajima.

PROSTORNO POVIESNI PREGLED

SREDNJI VELEBIT PROSTIRE se od prijevoja Veliki Alan, do oštarjske zaravni i prijevoja Stara vrata. Ukupna njegova dužina je oko 28 km, a širina mu varira od dvadesetak kilometara u najsjevernijem dijelu do 16 km na liniji Karlobag-Trnovac. Srednji Velebit karakterističan je po nizovima vrhova i prostranim udolinama. Brojni gorski i pretplaninski vrhovi, iako porazbacani, međusobno su povezani u tri niza. Najviše bilo ili središnji niz tvore vrhovi Zečjak (1623 m), Šatorina (16324

m), Ograđenik (1604) i Ograđenica (1614). Od Šatorine prema jugoistoku bilo se postepeno snižava, primiče primorskoj padini, a zatim se nastavlja prema unutrašnjosti krševitim grebenom s nizom Dabarskih kukova. Ime im je dao dr. Željko Poljak prema nazivu „dabar“ što označava široku kotlinu koja se duboko usjekla između visokih obronaka. Počevši od Baćić kuka (1306) na sjeverozapadu, prostiru se do Ljubičkog brda (1320) i Filipova kuka (1055), gotovo nad kopnenom padinom

»

» Velebita. Za Dabarske kukove je karakteristično i to što ih okružuju i djelomično prekrivaju šume. To je jedno od područja na velebitskom masivu na kojem su dobro razvijene šume, a najvećim dijelom je to preplaninska bukova šuma. Drugi niz vrhova nepravilno je raspoređen nad kopnenom padinom: Veliko Golić (1552), Debeljak (1500), Laktin vrh (1504), Jasenovačko brdo (1365), Rusovo (1333), Metla (1287) i Oštri Kozjak (1066). Treći je niz vrhova smješten na primorskoj padini, djelomično ju nadvisujući, a djelomično podupirući primorski terasu Srednjeg Velebita Plišivica (1449), Kozja vrata (1399), Visibaba (1266), Kurozeb (1168), Mali Brzovac (982), Velinac (961), Badanj oštarijski (1165) i Velika Basača (1091).

Između središnjeg i kopnenog niza vrhova smještene su brojne manje ili veće udoline, većinom šumovite dulibe (Bačić Duliba, Vrbanska Duliba) ili pak korištaste udoline tzv. dabant (Ravni Dabar, Crni Dabar). Na primorskoj strani masiva je rasjed kojim se nižu dolci, podi i krška polja, tvoreći primorsku terasu na nadmorskoj visini oko 700 do 1000 m (Mlinište, Radlovac). Dok su dabarska sela bila stalna naseljena, primorske terase je uglavnom bila privremeno naseljena za vrijeme ljetnih ispaša.

POVIJESNI PREGLED

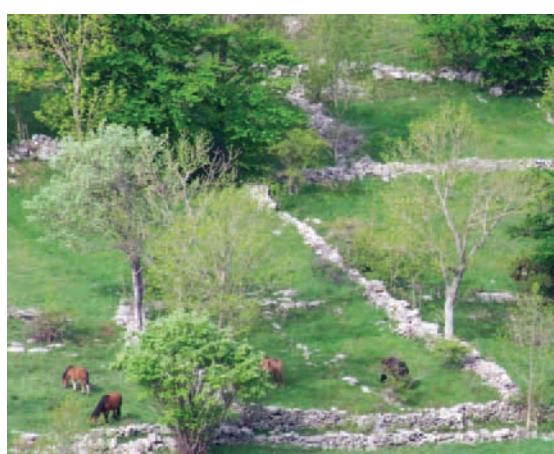
Zbog povoljne konfiguracije tla za prepostaviti je da se već u prapovijesno doba preko prijevoja na Baškim Oštarijama odvijao promet između primorske i kontinentalne strane Velebita. Potvrdu za to nalazimo u smještaju Karllobaga, kontinuirano naseljenog mjesta još od prapovijesnog doba. Nalaz kasno-brončanodobne sjekire sa zaliscima za sada je jedini materijalni dokaz života u prapovijesnom razdoblju na prostoru Karllobaga, no brojni slučajni arheološki

nalazi i ubicirana naselja gradinskog tipa na velebitskim primorskim padinama svjedoče o životu u to doba. Pretpostavlja se da je prapovijesno gradinsko naselje na užem prostoru Karllobaga postojalo na položaju Gradina, odnosno kasnosrednjovjekovne utvrde Vidovgrada čijom je izgradnjom ranije naselje uništeno. Zbog povoljnog smještaja uz prirodnu luku u Baškoj dragi, te podno prijevoja Stara vrata (Kubus) na Oštarijskom polju kao prirodne poveznice prema unutrašnjosti Like i japodskim zajednicama, moguće je prapovijesno naselje pozicionirati na ovom mjestu. Ovu pretpostavku moraju potvrditi neka buduća arheološka istraživanja.

Indirektnu potvrdu postojanju ranijeg naselja daje smještaj antičkog naselja u Drvišici, *Ouegia* kod Ptolomeja, *Vegium* kod Plinija, te Bigi kod Ravenjanina. Antička komunikacija prema unutrašnjosti je vjerojatno izgrađena po trasi ranijeg prapovijesnog puta, a u posljednje vrijeme posvjedočena je nalazima tragova *spurila* (kolotrazi) na više mjesta. I sam razvoj rimske luke u Vegiju, o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi u okolini Karllobaga - otkriveni zidovi zgrade s tri prostore, podnim mozaikom i fragmentima mramornih kipova u Drvišici, velik broj ulomaka tegula s različitim žigovima proizvođača, amfora, svjetiljki, fibula iz Baškog Dolca, najvjerojatnije vegijske nekropole, te hidroarheološki nalazi amfora u uvali Baška drage i današnjoj luci u Karllobagu, govori o razgranatim trgovackim vezama koje su vrlo vjerojatno bile razvijene već u predrimsko doba. Kao glavna trgovacka roba vjerojatno je služila sol, izuzetno cijenjena roba u zajednicama kojima je stočarstvo glavni izvor bogatstva, što je japodska zajednica u svakom slučaju bila.

Nakon vjerojatnog razaranja i depopulacije tijekom seobe naroda, kao upravno i vjersko središte ovih prostora u kasnosrednjovjekovnim ispravama spominje se naselje Scrisium 1251. godine. Ovo novo lučko i trgovacko središte u posjedu je knezova Kurjakovića od 1322., a prvi se put pod imenom Bag spominje 1460. godine. Kurjakovići iznad današnje luke grade utvrdu u obliku poligona s tri kule i središnjom velikom cilindričnom kulom – Forticu, kojoj 1387. godine daju status gradskih povlastica. Od 15. stoljeća mijenja svoje gospodare sve do 1525. g. kada utvrdu uništavaju Osmanlije. Utvrda se obnavlja 1574. uz zasluge habsburškog nadvojvode Karla u čiji spomen naselje mijenja ime u Karlbag. Nakon ponovnog razaranja od strane Osmanlija ostao je pust sve do naseljavanja Dalmatinaca iz Ražanca i Vinjerca krajem 17. stoljeća.

Za pretpostaviti je da prostor Dabre, Skorpovca, Radlovača i Mliništa u doba prapovijesti, antike i srednjeg vijeka nije bio interesantan za stalna naselja. »

Radlovac

Put iz Došen Ruje prema Došen Plani

» Slučajni arheološki nalazi koji bi posvjedočili o prisustvu čovjeka na prostorima koje obuhvaća ova studija u ovim razdobljima do danas nisu poznati. Isto tako, niti toponimi koji bi upućivali na bilo kakve materijalne ostatke (crkvina, greblje, gradina i sl.) ne postoje, osim onih koji podsjećaju na boravak osman-skog stanovništa u oštarijskom polju, npr. vrhovi Alaginac (1048m), Sadikovac Mali (1173m) i Veliki (1286). U predjelu koji nisu bili prekriveni neprohodnom šumom, vjerojatno još od prapovijesnog doba, čovjek odlazi isključivo zbog lova ili sezonskog stočarenja tijekom ljetnih mjeseci.

Sudeći prema dostupnim povijesnim izvorima, prva stalna naselja na prostoru srednjeg Velebita nastala su krajem 17. stoljeća, nakon popuštanja osmanske vlasti. Kao prvi stanovnik ovog područja spominje se Dilinoga Devčić koji dolazi u Crni Dabar oko 1683. godine. U to su vrijeme Dabri pokriveni neprohodnim prašumama, te se prve poljoprivredne površine stvaraju krčenjem i paljenjem jelove šume. Priča kaže da je iz svog skrovišta Dilinoga ratovao s bužimskim Turcima otimajući im stoku, prvo na njihovim pašnjacima u Oštarijskom polju, a zatim i na pašnjacima u Lici. Mjesto stradavanja nekog Muraje u tim borbama sačuvalo se u toponimu „Murajin greb“ na putu iz Crnog Dabara u Bužim. Svoju prvuogradu imao je na mjestu danas zvanom Baksera, a stoku je napajao na Jezeru. Dilinoga se sa svojom deseteročlanom obitelji doselio iz Devčića Klade iznad Lukova Šugarja, kamo su njegovi stari došli iz sjevernog primorja.

Došen Ruja - sunčanje

Čini se da se u Ravni Dabar prvi naselio Blažina Devčić, a Bačići su tek kasnije došli iz Staništa. Kao prvog stanovnika u Došenima, predaja spominje Jadru Došenu koji je naseli Došen Ogradu, a koji je došao iz Karlobaga. On je iskrčio Staništaru i Baženu i tako naselio Došen Dulibu. Njegov sin David prvi je počeo krčiti jelovu šumu na Ruji, a taj posao je nastavio i njegov sin Stojan. Posljednja od Dabara naseljena je Došen Ruja.

Dabarska sela 1959. imaju 242 stanovnika, dok je njihov broj 1900. iznosio 430. Smanjivanje broja stanovništva nije ovdje uvjetovano toliko ratnim prilikama, koliko stalnim iseljavanjem mladih ljudi. Migracija je započela u razdoblju između dva svjetska rata, a nakon II. Svjetskog rata je znatno pojačana kada se i uslijed ratnih stradavanja prvi puta javlja veći broj žena u odnosu na broj muškaraca.

ŽIVOT NA VELEBITSKIM PADINAMA

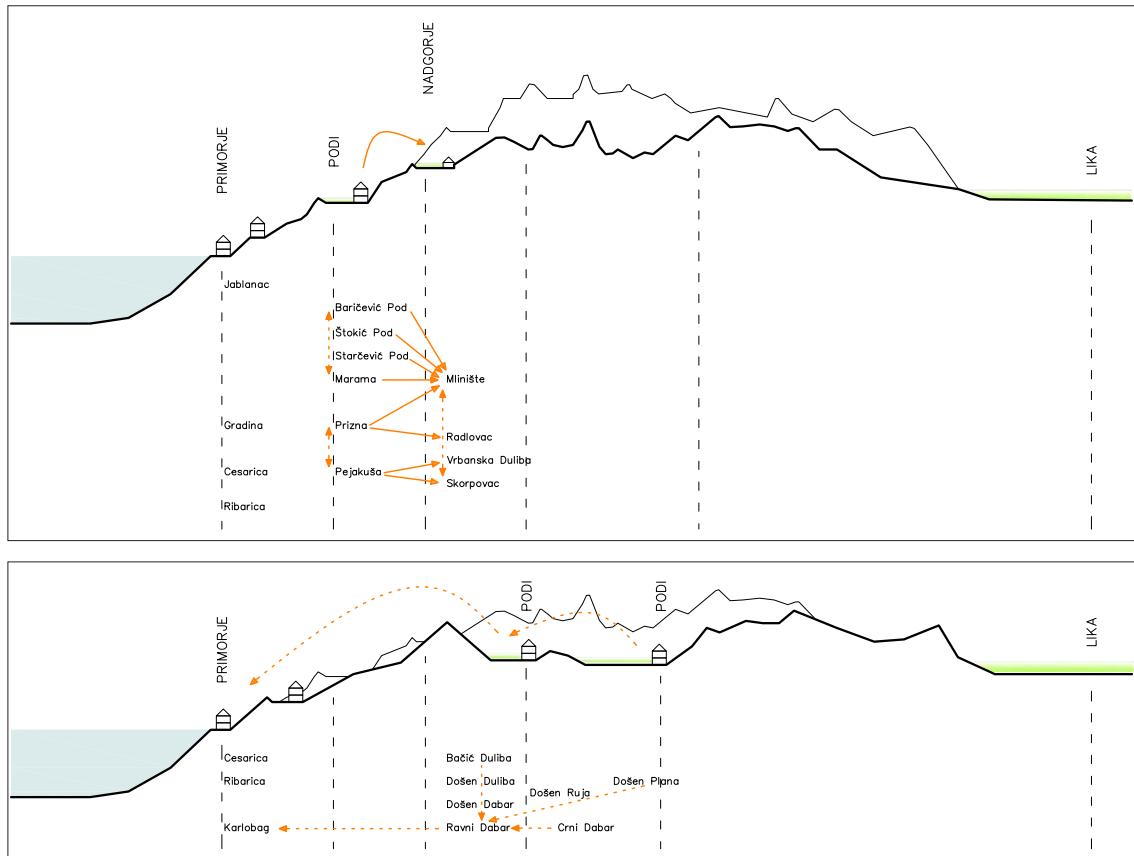
TOPONIMI SU DRAGOCJEN izvor podataka o materijalnoj i duhovnoj kulturi područja. Obilaskom terena, analizom karata i iz razgovora s stanovništvom, toponimi se mogu razvrstati na one koji u sebi sadrže: zemljopisni termin ili položaj (Dabri, Došen Plana, Vrbanska Duliba), opis tla (Bačića Kuk, Crni Dabar, Duboka, Ravni Dabar), podatke o vlasništvu posjeda (Došeni, Skorpovac, Vrbanska duliba, Bačići, Devčići, Čačići, Smojveri), opis namjene prostora (Sinokos, Mlinište). Uz neke toponime vežu se povjesni događaji i legende (Alaginac, Murajin Greb Muhamedovac). Obzirom da analiza toponima nije tema ove studije, a da je analiziran prostor bogat toponimima,

a literatura koja obrađuje spomenutu tematiku manjkava, postoji velika potreba za istraživanjem koje bi rezultiralo ozbiljnijim znanstvenim radom.

U drugoj polovini 17. stoljeća Bunjevci naseljavaju velebitske padine. Bave se alpskim stočarenjem koje uvelike određuje njihov način života. Njegova je karakteristika da zimi obitelj zajedno sa stokom boravi u matičnom selu, u *podima*, a u proljeće cijelo selo sa stokom polazi u *izdig*, u *nadgorje*. Ondje obrađuju vrtove (motičarstvo), nerijetko njive i prikupljaju sijeno za zimu. U visoko ljeto (srpanj, kolovoz), dok obitelj živi i radi u ljetnom, nadgorskom stanu, pastiri odlaze sa stokom u planinu, tj. *vrhgorje*. Na visokim »

Ravni Dabar, snimljeno početkom 20. stoljeća

SHEME PLANINSKOG STOČARENJA NA PADINAMA SREDNJEVLEBITA (GORE: SJEVERNI DIO, DOLJE: DABARSKA SELA)

» pašnjacima, gdje kvalitetna ispaša traje najduže, pastiri također imaju stanove, ali samo kao skloništa ili prenoćišta, jer sa stokom cijele dane provode na otvorenom. Ujesen se pastiri sa stokom vraćaju na svibanjska selišta i potom se svi pripremaju za silazak u donje, zimsko selo, noseći sa sobom plodine i sijeno. Za primorce, izgon stoke nije bio dopunski posao nego glavna privredna grana. Sav posao i život bili su vezani za Velebit, dok je primorje bilo samo zimovalište.

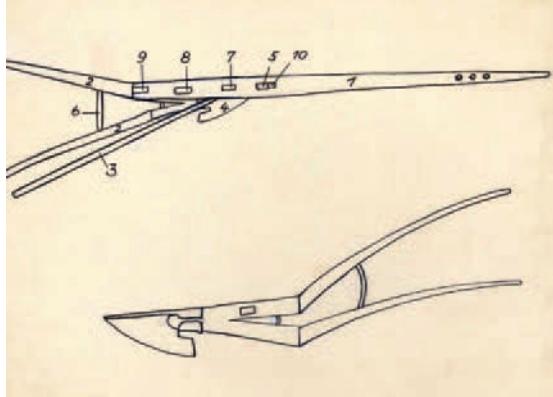
ŽIVOT U KUĆI

Prvi doseljenici na Velebit gradili su drvene kuće o kojima svjedoči Branimir Gušić pri svojim prvim posjetima u Dabre. Građa tih starih kuća bila je najčešće bukova, a krov je bio od jelove šimle. Samo poluukopane kuće su imale donji dio građen u kamenu, rjeđe klesanog i prekrivenog žbukom. Krovište je u pravilu bilo na dvije vode, građeno od tesanih greda postavljenim na *vinčanicama* koje su položene na zidove. Iznad njih su u trokut složene po dvije *rožnice*, obično u razmaku od pola metra, a preko njih prelazi greda koja čini *slime* kuće. Preko *rožnica* ili *rožnjića* zakucane su horizontalno *žioke* na

kojima su pričvršćene dašćice šimle. Šimla je izrađivana od jelovih dašćica debljine na gornjem kraju 5-6 cm, dok su na donjem bili oštropojanjem. Debeli je trag tako *prostrugan*, da se stanjeni kraj gornje dašćice »

Radlovac, interijer stana 24

Crtež pluga iz Bačić Dulibe, autor V. Heneberg

» lako u nj uklopi i onda, nekad drvenim *jemčenjakom*, danas željeznim *čavljom* za žioku pričvrsti. Takav krov najčešće prokišnjava i to je razlog zbog čega samo stalna vatra na otvorenom ognjištu može takvu kuću održavati donekle suhom i toplo.

Pored kuće s otvorenim ognjištem nalazi se uvijek još jedna odijeljena prostorija. Ona je obično popođena i potavanjena, a imala je jedan ili najviše dva prozora. Služi isključivo za spavanje, pa se u njoj pored *kreveta* i *aljina* obično nalazi tek po koja škrinja sa stvarima. Ormara nema, a odjeća ako nije složena u škrinjama, visi otvoreno na gredi ili na *privisu*. U staro vrijeme spavalо se na *odru* ili *palači*. Na četiri *soje*, zabijene u zemljani pod, pribiju se četiri daske i prekriju se ječmenom slamom. Slama je pokrivena *pokrivačom* od kostrijeti (kozja dlaka), a kao pokrivač je služio *biljac*, najčešće bojan u crveno, koji je, kako mu i ime kaže, u staro vrijeme bio pravljen iz neobojene bijele vune.

Radlovac, g. Vlado Čačić ispred stana 15

Kućni život odvija se u *kominu*. Ognjište je nisko, četverokutno, u zemljanim podu, ograđeno kamnom, rjeđe drvom, zvanim *branik*, obično smješteno nasuprot ulaza. Nad ognjištem na gredi *višalici* ili *varelici* visi drveni *jaram*, a na njemu vise *komaštare* koje nose *kotlić* ako je od željeza, ili rjeđe *bronzin* ako je od bakra. Ponekad je ognjište od *gnjile* ograđeno prema ostalom zemljanim podu *prazima* od bukovine. Dim se penje u potkrovlije i izlazi na krovu kroz *vidalicu*. Na ognjištu stoje *tronge* ili *tripije* od kovanog željeza i *tava*, a u jednom uglu zemljana *peka* ili limena *cripnja* pod kojom se peče kruh. Peka, cripnja i zemljani lonci za pripremanje hrane, nabavljali su se na sajmu u Gospicu. Lonce su izrađivali lončari iz Kaluđerovca. Ta je lončarija često bila crne boje i ukrašena šarama valovnicama. Na ognjištu je i *ožeg* za rasplamsavane vatre, a nedaleko stoji i *svičaja* ili *nevista*, na koju se uvečer stavlja *luč*. Luč se reže iz suhe jelovine ili smrekovine, zvane *smugor*. Oko ognjišta stoje stoci na tri noge, a uza zid je prislonjena i *stolica od ića*, okrugla na tri noge ili četverokutna na četiri noge. Na *polici*, koja visi na zidu, smješteno je nekoliko okruglih *zdila* izrađenih najčešće iz lipova ili jasenova drva od 3-4 litre zapremine, pa drvene *žlice*, *padele*, *boce*, te drvena *solnjača*. Kasnije se umjesto luči svjetilo kupljenom lampom *svičom na petrolej*. Nekad je na polici stajao i *češalj* izrađen od drenovine i ukrašen raznim šarama.

Voda za piće u kući se držala u *vučiji*. To je posuda od jelovine opasana jasenovim obručima. Žena ga stavi na leđa i tako donose vodu za domaćinstvo. U nekim kućama držala se voda u kući i u šupljim, najčešće javorovim deblima, a grabila se drvenom *žbanjicom*.

U jednom kutu obično stoji i *žrvanj*, dok je *lubura*, šuplje deblo u kojem se drži brašno, najčešće smještena u sobi. Nedaleko ognjišta stoji i *lopata* od javora, na kojoj *kisne* kruh pa se s nje i ubaci pod peku (*upreča se pod cripnju*) u žeravicu (*supražicu*).

ŽIVOT VAN KUĆE

Oranice su u Dabrima zauzele najbolju zemlju, iako debljina humusa i ovdje rijetko prelazi dubinu od 20 cm. To je razlog zašto se oranje izvodi površinski kako bi se izbjeglo pretjerano sušenje tla. Oralo se drvenim plugom, a kasnije plugom s kovanim lemišom. Osim *lemeša* čitav je plug domaće izrade. Žito se žanje srpom pa se kolima vozi do *guvna*. Krumpir se u ovim krajevima intenzivnije počeo saditi tek 1770. godine. Čuva se u *trapu* koji je iskopan u blizini kuće i zatvoren daskama.

Najvažniji dio prehrane sačinjavalo je mljeko i mlijecni proizvodi. Stoka se drži u *staji* ili, ona sitna, u *toru*. Staja je *brvnara* najčešće pokrivena raženom

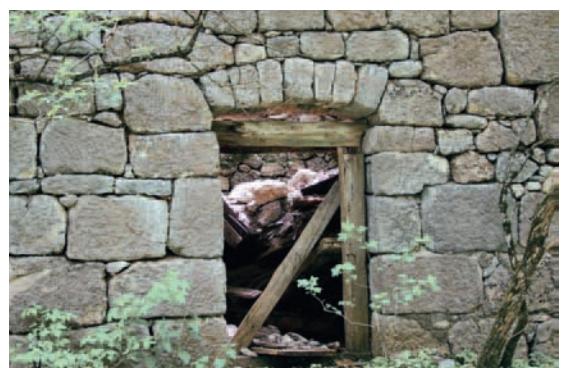
Crni Dabar početkom 20. stoljeća

» slamom, kojoj je klas okrenut na unutra, a smještena je blizu kuće. Siromašniji domaćini nemaju zasebne štale, nego svoju kravu drže u kući, najčešće u podrumu pod zgradom. U toru stoji *blago* u ljetno vrijeme. To je najčešće zaokružen prostor *grmom* pokriven, a *lisom* zatvoren. Blago se muze u toru ili na zasebnom mjestu, na izlasku iz torna, zvanom *pritorak*. Mlijeko se *mete*, *kiseli* i *siri*. Nekada se miješalo kravlje, ovčje i kozje mlijeko zajedno. Prije se za rad oko mlijeka upotrebljavalo samo drveno posuđe. Mlijeko se muzlo u *susak*, bukovu posudu od dužica s obručima i pribijenom drvenom ručicom, zapremnine dvije litre, a kasnije u posudu od lima zvan *ciga*. Pošto se drvenom *kutlačom* skinulo s njega vrhnje, mlijeko se prelije u *kotao* i stavi na ognjište da zakipi. Takvo se mlijeko zove *varenika*. U zasebnom dijelu kuće stajali su na policama bukovi ili javorovi *škipi*, plitke dugulaste posude u koje se *razlijevala* varenika da *kisne*. Da bi se varenika usirila, ubacivalo se u toplu vareniku nešto *sirišta* ili *murice* koja se obično dobivala iz posoljenog i osušenog ovčjeg želuka. Varenika se *mete* u *stapu*. Takva *mlaćenica* služi za hranu ili se spremi u zemljnom loncu, u *ćupu* za zimu. Takav zemljani ćup nikada ne smije stajati na goloj zemlji, jer se inače maslo u njemu kvari.

Obližnje *livade* i *košanice* često ne daju dovoljno sijena, pa se ono donosi i s najviših *sinokosa* i spremi za zimu.

Gradnja šterne na Velebitu

Ravni Dabar, stan 09

Dolina Ravnog Dabro

» Sijeno se kosi *kosom*, a kosa se oštri *brusom* koji se nosi u drvenom *tobolcu*, često ukrašenom šarama. Sijeno nose žene u *naramcima* na leđima do kuće ili stana, gdje se ono slaže u *stogove*, a ako se stogovi ograde plotom od granja, onda se to naziva *kotarina*. Zbog nedostatka sijena *kljaštri* se listopadno drveće u okolnoj šumi, a ponekad su djeca morala i zimi razgrtali snijeg kako bi došla do trave za stoku. U srednjem Velebitu izgon stoke obavljao se mnogo ranije od sjevernog, i od sv. Ivana (24. lipnja) pa do

kraja listopada. Stoku su najčešće čuvale djevojke, a razlog tome je što su mladići i odrasli muškarci za vrijeme ljeta odlazili obavljati druge poslove.

Neka kućanstva uzgajaju pčele, te ih drže ili na starinski način u panjevima, to se zove *ulište* ili u modernim sanducima košnicama. Svi su imali kokoši, a voćnjak je imala tek pokoja kuća. To su uglavnom poludivlje jabuke ili kruške, trešnja ili orah.

Voda za piće je velik problem. Obzirom da tekuće vode ima tek u Oštarijskom polju stanovnici Dabara su primorani sakupljati kišnicu u cisternama. U davna vremena voda se sakupljala u *stablini*, u suhom i šupljem bukovom ili javorovom deblu, odsječenom nešto povиše zemlje. Stoka se napaja u *lokvama* kakvih ima gotovo svako selo, ili u *kamenicama* kao što je ona ispod Bačić Kuka.

DRUŠTVENI ŽIVOT

Zanimljivo je da su u sezonskim naseljima, u Radlovcu i Mliništima, izgrađene crkvice, vjeruje se na temeljima starijih objekata, dok u stalnim dabarskim naseljima nema sakralnog objekta i stanovništvo odlazi u crkvu u Karlobag, a u Baške Oštarije od sredine 19. stoljeća kada je osnovana župa i sagrađena crkva. U literaturi se navodi da su se dabrani početkom 19. stoljeća odvojili od župe u Karlobagu i da je osnovana župa i izgrađena crkva u Ledeniku,

Šterna u Radlovu

Radlovac, Zorka i Vlado Čačić

» no crkva je stradala u potresu i tada nije obnovljena, a nedugo nakon toga je i župa preseljena u Baške Oštarije. Prema predaji crkva u Ledeniku je bila iznad kuća, na lokalitetu Pod Sklopinom, a pored nje je bio veliki hrast na kojem je nakon rušenja crkve visilo zvono i tamo su se služile mise na otvorenom. Nije ostalo zabilježeno kojeg je crkva bila titularna.

Do osnivanja župe u Ledeniku i kasnije Baškim Oštarijama, dabrani su zbog vjenčanja, krštenja i nedjeljnih misa silazili u Karlobag. U Karlobag se silazilo i zbog trgovine kako bi prodali svoje proizvode i kupili sol i druge potrepštine. Zbog trgovine i nabavke kućnih potrepština se odlazilo i u Gospic. Sav teret su ljudi uglavnom nosili na leđima. Glavna okupljanja stanovništva bila su na godišnjim hodočašćima u mjestima i zaseocima koji su imali crkvu, tako u Radlovcu na Rokovo, Mliništu i Cesarici na blagdan sv. Jelene. U naseljima su se družili i zabavljali na večernjim okupljanjima i prelima po kućama.

Vjenčanja su se planirala u rodnim godinama u jesen i u proljeće. Bilo je važno da li se krava, obećana u miraz otelila, da zajedno s nevestom promjeni stan i da bude mlijeka za djecu koja su se rađala onoliko koliko ih je Bog dao. U sušnim i nerodnim godinama trebalo je čekati svadbu i više godina, jer na oskudnoj paši krave nisu imale snage da se otele i daju mlijeka.

Sela Dabri imala su školu u Ravnom Dabru. Zbog teških životnih uvjeta, u školi su se nažalost jako

često izmjenjivali učitelji. Najdulje je u školi radila učiteljica Marija Devčić iz Gospic koja je u Dabrima boravila od 1952. do 1967. godine. Prema kazivanju učiteljice Marije Devčić, iako u su Dabrima bile jake i surove zime s visokim snijegom, nikada se nije desilo da je škola bila otakzana zbog vremenskih uvjeta. Isto tako, bez obzira što su neki đaci morali dugo pješačiti do škole, iz Došen Plane je jedan sat hoda tj. planinarenja do škole, škola je redovno počinjala u 8 u jutro. U školi su se održavala novogodišnja slavlja.

Šterna u Ravnom Dabru

KARAKTERISTIKE KRAJOBRAZA

GEOMORFOLOŠKA OBILJEŽJA

PODRUČJE VELEBITA IZRAZITO je krško područje karakterizirano velikom raščlanjenošću terena. Kukovi i vrhovi međusobno su odijeljeni ponikvama i uvalama tektonskog porijekla. Korozijijski, erozijski i klimatski uvjeti te geološke i hidrogeološke karakteristike terena uvjetovale su razvoj krškog reljefa razvijenog do u detalje, što je ovo područje uvrstilo u sam svjetski vrh krške morfologije. Krajobrazna cjeline planinskih naselja zauzimaju planinske udoline nastale na velebitskim terasama po kojima su nepravilno raspoređene i međusobno u potpunosti

odvojene. U planinskim dolcima, na livadama i pašnjacima kamenito je tlo djelomično vidljivo jer je uglavnom sakriveno ispod sloja zemlje i vegetacije. Vizure na planinske dolce ispresjecane linijama suhozida, pružaju se s okolnih uzvisina, vrhova i planinarskih staza.

KOMUNIKACIJE

Za život na prostorima vršnog dijela srednjeg Velebita od velike su važnosti ceste i putevi koji su služili za komunikaciju prema obali i u unutrašnjost Like. Kao jedno od najpogodnijih mjestra za prijelaz »

» preko Velebita Oštarijska su vrata, uz druge planinske prijevoje, od prapovijesti do danas bila mjesto preko kojeg se prometno i gospodarski povezivala unutrašnjost s Jadranskom obalom. Iz ovog razloga su najvažniji cestovni pravci prolazili Oštarijskim poljem. Trasa tzv. „Karoline“, izgrađene sredinom 18. stoljeća uglavnom se poklapa s trasom rimske prometnice koja je povezivala Vegij s njegovim prirodnim zaleđem. Graditelji kasnijih cesta, „Terezijane“ (1784.-1786.) i „Kekić-Knežićeve“ (1844.-1851.), izabrali su bitno različite smjerove trasa koje se gotovo u cijelosti poklapaju samo na prostoru Oštarijskog polja.

Baški put je još od srednjeg vijeka poznati prijelaz preko planine, što je od predturskog Tržića, danas Pazarišta, prolazeći ispod Crnih greda, uz Kalanjevu riju, pa preko Ćukova, Došen Plane i Došen Ruje, te Došen i Ravnog Dabre i Ledenika, silazio u srednjovjekovni Bag. Od davnina je ovim putem tekla razmjena dobara između dalekog zaleđa i mora.

Jedna od značajnijih komunikacija bila je staza koja iz Crnog Dabra pored Jezera, velike lokve, vodi prema Jadovnom ili Bužimu. Na drugu stranu staza ispod Alaginca vodi prema Stupačinovu i dalje prema Oštarijskom polju. Preko Stupačinova i košanica i obradivih polja Velikog i Malog papratnjaka, prolazila je staza kojom se najjednostavnije i najbrže stizalo iz Baških Oštaria u Ravnim Dabrima.

Staze kojima se stanovništvo u sezonskim seobama selilo s priobalja u planinu i obratno, koristile su najkratce smjerove i prirodne prolaze kroz klance i stijene (u narodu zvana „vrata“).

Početkom tridesetih godina 20.st. povučena je iznad Ravnog Dabre, preko Kose, turistička staza prema nacrtima inženjera Ante Premužića, danas poznata kao Premužićeva staza. U izgradnji ovog puta sudjelovali su i stanovnici Ravnog Dabre.

Godine 1934. prema projektu inženjera Ante Premužića počinje izgradnja šumske ceste od Sušnja prema Dabrima i dalje prema spoju s cestom Jadovno – Štirovača. Do početka Drugog svjetskog rata cesta je probijena do Kukalina, stijena u podnožju Bačić kuka, koje je trebalo probiti tunelom. U isto vrijeme se započelo s izgradnjom spojne ceste prema Ravnom Dabru, te ceste između Ravnog i Crnog Dabre koja nikad nije dovršena. Nakon rata tunel kroz Kukaline je probijen i šumska cesta je dovršena. Probijanjem puta značajnije je povećan izvoz drvne mase iz ovdašnjih šuma, a Dabrani su dobili priliku da kao šumski radnici ostvare dodatne prihode. Isto tako, značajno je skraćeno i olakšano putovanje prema Karlobagu i Gospicu.

KRAJOBRAZNE CJELINE

Na području Srednjeg Velebita evidentirano je dvadeset i sedam krajobraznih cjelina planinskih naselja, u kojima broj pastirske stanove varira od 10 – 50 objekata. Konzervatorski je evidentirano i valorizirano 11 cjelina značajnijih prostornih kvaliteta i očuvanosti.

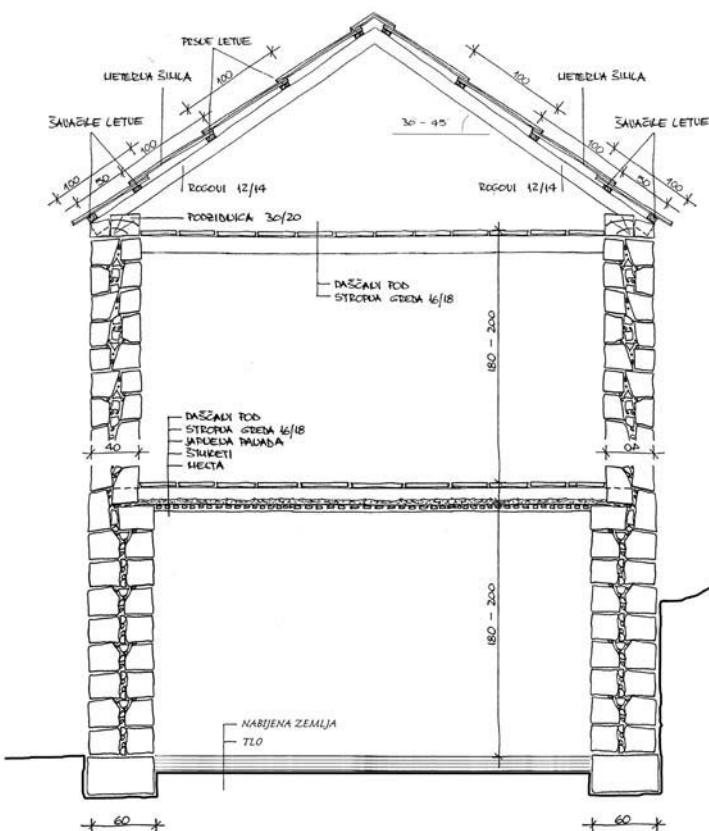
Uobičajeni oblik alpskog stočarenja odvija se preko tri visinska pojasa: na *podima*, u *nadgorju* i na *vrhgorju*, što je osobito prepoznatljivo na području Sjevernog Velebita gdje visinski pojasevi odgovaraju velebitskim terasama. Specifična geomorfologija područja Srednjeg Velebita uvjetovala je modificirane oblike korištenja planinskog prostora. U sjeverozapadnom dijelu, zbog manje nadmorske visine, izostaju vrhgorški stanovi i stočarenje se odvija izdigom iz poda u nadgorje. U jugoistočnom dijelu Srednjeg Velebita podi se javljaju na primorskoj padini u nekoliko cjelina, na visinama od 550 do 750 mnv, i u unutrašnjosti brdskog masiva s cjelinama Dabri, na visini od 750 do 850 mnv. Niska nadmorska visina, dostupnost vode, dobra zaklonjenost i kvalitetne površine za poljoprivredu omogućile su da se u Dabrima formiraju stalna naselja (*podi*), što, uz doline formirane na prijevojima Velebita, predstavlja jedinstveni primjer takvih naselja u unutrašnjosti Velebitskog brdskog masiva.

Pregledom dostupnih povijesnih i suvremenih katastarskih karata, parcelacija planinskih naselja je gotovo nepromijenjena. Uzroke tome može se potražiti u relativno kontinuiranom načinu korištenja prostora, no posebno u više generacija ne ažuriranja podataka o podjeli vlasništva. Unutar velikih

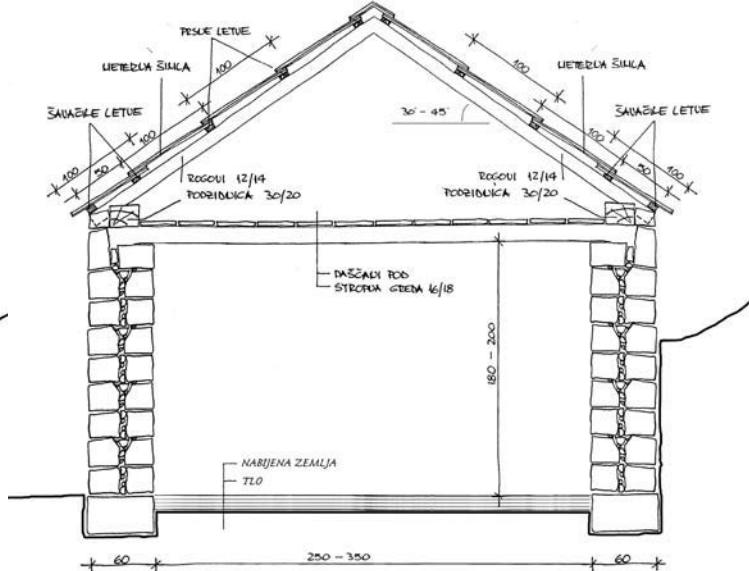
»

Šumska cesta iz Ravnog u Crni Dabar

Presjek kroz stan na podima

Presjek kroz nadgorski stan

» katastarskih čestica šumskih prostranstava, smješteni su manji parcelirani predjeli košanica, pasišta i stanova. Katastarske čestice uglavnom su sitne i najčešće bez pristupnog puta, a često nije ucrtan pristup niti do parceliralih predjela. Stanova je ucrtano manje od zatečenog stanja na terenu, velik broj stanova pastiri su svjesno gradili van ili uz rub vlastitih parcela kako bi iste maksimalno iskoristili za ispašu ili vrtove.

ANTROPOGENE SASTAVNICE

Pastirske stanove obilježava najprije skromnost građevnih rješenja i oblika, korištenje prirodnog materijala i izvanredno skladno uklapanje u prirodni okoliš. Pri izboru lokacije vodilo se računa o dobroj zavjetrini, mjesta što bliže izvoru vode, pristupnom putu i dobroj preglednosti neposredne okoline. Obično se koristi i konfiguracija terena, pa su stanovi građeni na stijeni ili se djelomice ukapaju u zemlju. Izbor kosog zemljista omogućava dobar pregled i kontrolu nad okolicom, otvara veći priklon suncu, a u nuždi dobro služi i obrani.

Sastavni element krajobraza čine i suhozidi nastali krčenjem zemlje. Iako se javni i privatni prostori gotovo ne odjeljuju, suhozid nema samo formalnu

funkciju ograde privatnog prostora, nego ima i utilitarnu svrhu: sprečava osipavanje plodne zemlje, čuva nasade od stoke, a služi i kao podzid na kosom terenu. Kamena ima u izobilju, pa se u nižim nadmorskim visinama koristi za ogradijanje i popločavanje putova, ogradijanje prostora za stoku i obradivih površina, dok se na višim nadmorskim visinama, obzirom na kraće zadržavanje, njegova uporaba uglavnom svodi na izradu stanova.

STANOVNI NA PODIMA (350 - 700 M N. V.)

Stanovi na podima uglavnom su bili većih dimenzija i solidnije građeni od onih u nadgorju. Podizali su se uz dolac, jer se za boravak u planini vodila i dopunska poljoprivreda, što je tipično za mediteransku regiju i supostojanje više poljoprivrednih kultura. Većina velebitskih stanova građena je od kamene građe, u tehnički suhozida, a pravokutnog je oblika. Konstrukcija stanova ista je kao u koliba u cijeloj dinarskoj kulturnoj regiji. U nižim predjelima velebitskog primorja, od 100 do 600 m n. v., javlja se još jedan oblik stočarskih objekata, tzv. dvori. Građeni su od klesanog kamena i u njima se stoka zadržavala čitave zime. Prema analizi koju u

» svojim člancima donosi H. Knific Schaps, stanovi su većinom prizemni, s prigradenom štalom za blago, spremištem i položeni paralelno sa slojnicom (s ulaskom uvijek okrenutim od bure). Ovisno o nagibu terena, staja se ponekad javlja u donjoj zoni suterena ili podruma, obično pod dijelom gornjeg tlocrta, bez unutarnje veze. Visina podruma ne prelazi 180 cm. Stambeni prostor nalazi se isključivo na jednoj razini, u jednom prostoru ili s odvojenom sobom za spavanje. Iznad prizemlja, ne uvijek iznad cijele njegove površine, nalazi se tavan koji služi za sušenje mesa i kao spremište, nipošto za stovanje, jer kuće imaju otvoreno ognjište. Veličina kuća varira od npr. 5 x 10 m kao Devčića stan u Ravnom Dabru (RD05), do 14 x 7 m kao stan 14 u Crnom Dabru (CD14). Krovište počiva na obodnim zidovima objekta, dvostrešno je, a nagib varira između 30° i 45°. Po tipu krovne konstrukcije radi se o roženičkom krovu koji leži na nazidnici i gredi (*cokljaku*) iznad nje, koje zajedno čine prsten duž obodnih zidova.

Pokrov je nekada isključivo bila *šimla* koja se kalala od jele ili smreke. Nakon Drugog svjetskog rata *šimla* se zamjenjuje pokrovima koje je lakše održavati, kao npr. valoviti salonit, eternit ploče, kupe kanalice ili lim.

Pred kućama sadila se bjelogorica, osobito murva koja ljeti ima bujnu krošnju i daje hlad, a zimi prolaz suncu. Od poljoprivrednih kultura uz stanove se najčešće sadio krumpir, zelje, ječam i repa. Do plodne zemlje dolazio se krčenjem kamena za gradnju suhozida kojim su ograđivali plodne dolce.

Mliništa, nadgorski tip stana

NADGORSKI STANOVI (800 - 1200 M N. V.)

Cjeline nadgorskih stanova (800 - 1200 m n. v.) uglavnom su korištene tokom cijelog ljetnog perioda. Zbog manjih zahtjeva za komforom građeni su jednostavnije i manje od kuća u podima, izvedeni u grubo kleštanom suhozidu, s jednostavnim drvenim roženičkim krovištem od grube drvene građe te pokrovom od drvene *šimle*. Paralelno s niskom građevinskom kvalitetom, izgrađene strukture posjedovale su iznimnu uklopljenost u ambijent svojim volumenom, obljkovanjem i materijalom te posebno načinom korištenja.

Posrijedi su prizemnice s potkrovljem, ponekad napola ukopane u tlo sa stražnje strane, ulazom orijentirane prema udolini, a sljemenom usporedne s izohipsama. Tlocrte dimenzije tih stanova skromnije su onih u podima, dimenzija do 3,5 m x 5 m. Uobičajen je razvoj od jednoprostorne prema višeprostornoj građevini, no tlocrta se dispozicija ne mijenja, ostaje ujednačena, pravokutna. Karakteristično je za stambene objekte šumovitog Krasa da je staja redovito pod istim krovom, a ne u posebnoj zgradi. Prizemnice imaju s jedne strane stan, dok je na drugoj strani staja. Prostor koji koristi čovjek gotovo je jednake površine kao onaj namijenjen stoci, što je bitno uvjetovalo izgled i funkcionalnost stana.

Neki od stanova imaju *štternu*, čija gornja ravna površina služi za skupljanje vode i kao mjesto okupljanja i boravka pred stanicom. Otvor je izvorno bio izrađen od kamena, kao monolitni krug s rupom u sredini. Na podzidanim terasama uz nadgorske stanove povremeno su se sadile voćke i obrađivao vrt. Suhozidi širine 60-70 cm, visine 100-120 cm gradili su se uz granice posjeda i kao podzidi putova, terasa ili šterni,

Crni Dabar, tip stana na podima

- » gdje je bilo potrebno. Za gradnju se krčio kamen i tako se dolazio do pasišta.

VODOOPSKRBNI OBJEKTI

Zbog kraškog terena prirodnih tekućih i stajačih tokova vode gotovo nema, a povremene izvore manje izdašnosti moguće je pronaći u zonama rasjeda na kontaktima stijena različitih hidrogeoloških karakteristika. Položaj Dabara je u kontekstu Velebita, područje bogato vodom, a izvore nalazimo u Došen Plani i Crnom Dabru. Većina vodenih sustava na velebitskim padinama je antropogenog porijekla. U starijim vremenima koristile su se otvorene retencije kao *lokve*, *snježnice*, *kapljice*, dok se nakon Drugog svjetskog rata grade bunari i šterne u blizini stanova. Vodoopskrbni objekti razlikuju se po tipologiji odnosno tehnologiji.

Šterna je ukopana na dubini od 4-5 m, promjera 3 m. Zidana je priklesanim kamenom uokrug, u vapnenom mortu. Nakon toga na stijenke se navlačio *porulan*, najvjerojatnije kaolinska glina koja se zaribavala i gladila dok nije postala potpuno glatka i tvrda. Zatim se šterna pokrivala *voltom* od ukljinjenog kamena, s vrha se zaravnavala zemljom i popločavala ravnijim kamenom, a na kraju se postavljao *grljak* (grlo), klesan od komada i s nerijetko *ušpicanom* (upisanom) godinom. U grljaku ulazilo drveno korito dovodeći vodu iz drvenog oluka na kući. Služi za prikupljanje kišnice tako da se spoji na krov obližnjeg objekta (ljetnog stana ili kuće) sustavom cijevi ili oluka, koji su nekada bili uglavnom drveni, a u novije vrijeme metalni ili se uz šternu grade tzv. *saliži*, odnosno velike kose, betonirane površine s kojih se voda slijeva u nju. U tom slučaju radi se o tzv. državnim šternama izgrađenim za vodoopskrbu pojedinih naselja kao npr. u Ravnom Dabru.

Bunar: vodoopskrbni objekt koji nastaje na sličan način kao šterna. Unutrašnjost je obzidana kamenom iza kojeg je nepropusni sloj izrađen od ilovače. Služi za skupljanje vode s terena i iz tla.

Lokve se mogu podijeliti na obzidane i neobzidane. Spominje se jedan od načina nastanka lokve: na odabranom

mjestu stoka se goni uokrug sve dok pod njenim nogama ne nastane nepropusni sloj u kojem se skuplja voda. Malene su od 6 do 20 m² površine i do 1 m dubine. Voda iz lokve služi samo za napajanje stoke, a samo za izuzetno sušnih ljetnih dana i za potrebe domaćinstva.

Snježnica (*snižnica*) je špilja ili jama u kojoj se gotovo cijelu godinu održao snijeg napadao tijekom zime.

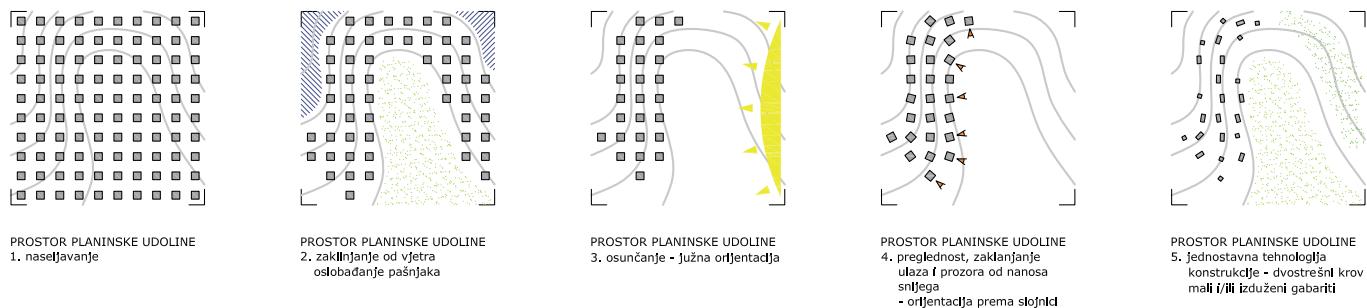
Kapljica je vrsta izvora u stijeni, ali s malo vode. Sa stijene voda kaplje u kamenicu koja je vjerojatno nastala prirodnim putem, tj. izdubila ju je voda.

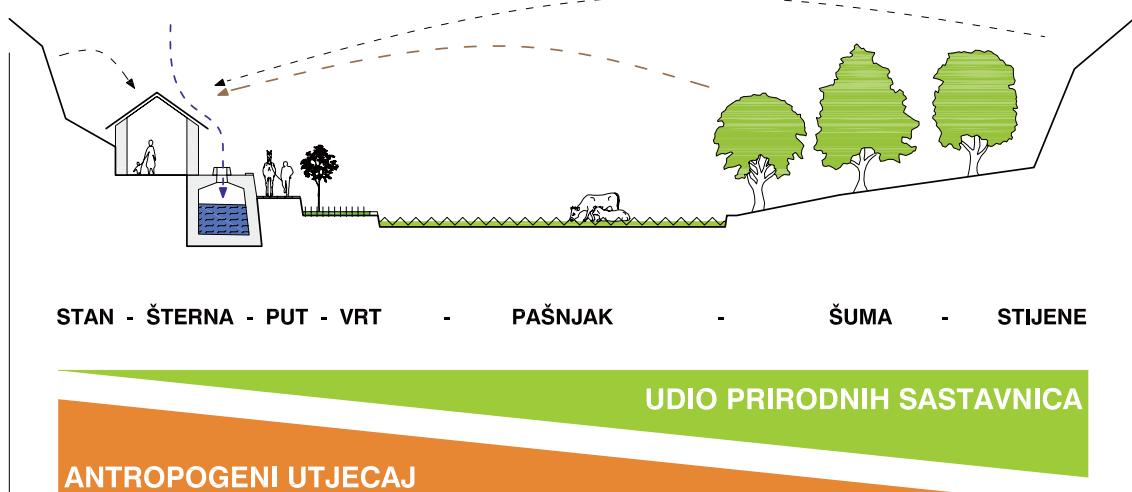
Nakapnica: visoko pod Bačić Kukom izgrađen je zid ispred stijene čime je stvoren prostor u kojemu se sakuplja voda i koji može zadržati do 200 l vode.

VEGETACIJSKI POKROV

U okviru Projekta očuvanja krških ekoloških sustava (KEC) izrađena je karta staništa za Park prirode Velebit, u mjerilu 1:25000. Sukladno Nacionalnoj klasifikaciji staništa, na III. razini klasifikacije utvrđeno je 46 različitih stanišnih tipova od kojih 19 spada u kategoriju ugroženih i rijetkih staništa. Područje Parka odlikuje se velikim brojem biljnih zajednica i njihovim izrazitim visinskim raščlanjenjem. Vegetacija ovog prostora se općenito može podijeliti na šumske (23 evidentirana tipa), travnjačke (pašnjačke – 26 tipova) te biljne zajednice stijena i kamenjara (15 tipova). Krajobrazni tip pastirskih cjelina sastoji se od međudnosa šumske i travnjačke zajednice, na način da je osnovna površina cjeline travnjak, dok šuma predstavlja njezin obrub. Linija koja razdvaja te dvije zajednice karakteristična je za sve cjeline, i predstavlja značajni vizualni element u prostoru. Obzirom da je bila definirana košnjom i ispašom, koja se odvijala na terenima blagog nagiba, granica je indirektno označavala početak strmog terena i završetak prostora udoline koji je svojom zaravnatom površinom i dragocjenim zemljanim slojem osigurao život u planini. U krajobraznom tipu nalazimo na dvije vrste travnjaka, obje nastale antropogenim utjecajem: rudine oštreljive vlasulje (C.4.1.2.1.) i kamenjarski pašnjak šaša crljenike i žute krške zećine (C.3.5.2.1.). No za prepoznavanje

Shema nastanka karakterističnog prostornog rasporeda

Karakteristični presjek S-J kroz planinsku udolinu

» karakteristika pojedinih krajobraznih cjelina značajnija su dva tipa šumske vegetacije koji ih okružuju: pretplaninska smrekova šuma s čopcem kod vrhgarskih, i primorska bukova šuma s jesenskom šašikom kod poda i nadgorskih cjelina. Jaki kontrasti boja između kukova, šume i pašnjaka prisutan kod zimzelene šumske vegetacije u visokim cjelinama nadgorja i vrhgorja čine krajobraz 'snažnim', 'surovim' ili 'herojskim', dok blagi prijelazi travnjaka u listopadne bukove šume ostavljaju blaži, gostoljubiviji dojam.

U posljednje je vrijeme napuštanjem pastirskih stanova utjecaj čovjeka i životinja na tim površinama gotovo nestao i dolazi do progresivne sukcesije vegetacije koja se razvija u šikare i šumu pod utjecajem drvenastih vrsta iz susjednih šuma. Obzirom da je posljednjih godina zarastanje, sukcesija travnjačkih površina, znatno porasla, potrebno je tom procesu posvetiti punu pažnju i spriječiti daljnje napredovanje.

KARAKTERISTIČNI PROSTORNI RASPORED

Kako prirodni uvjeti i tehnološka ograničenja (dostupno oruđe, materijal, znanja i vještine građenja) uzrokuju istovjetna rješenja, jasno je vidljivo na primjeru nastanka prostornog rasporeda elemenata, karakterističnih za kulturni krajobraz Velebita. Nizom shema prikazano je kako od teoretskog zauzimanja prostora u kojem ne postoje nikakvi uvjeti i ograničenja dolazi do prostornog rasporeda zabilježenog kod gotovo svih lokaliteta. Prilikom odabira lokacije za izgradnju stana gotovo uvjiek su se izbjegavale površine travnjaka u ravnom, centralnom dijelu udoline. Građenje na kosim obroncima ostavljalo je taj prostor rezerviran za ispašu i vrtove, te omogućilo djelomično ukopavanje stanova u teren. Odabirom sjevernih padina dobivala

se optimalna orientacija prema suncu i zaštita od sjevernog prodora vjetra i snijega. Postavljanjem stana sa sljemenom usporednim s izohipsom krov stana je pružao manji otpor vjetru, kroz otvore stana orientiranih na udolinu osigurala se maksimalna preglednost nad pašnjakom. Ograničeni materijal, jednostavna tehnologija izgradnje i mali zahtjevi za komforom rezultirali su stanovima malih, uglavnom izduženih, dimenzija s dvostršnim krovom. Tako, na prvi pogled, nepravilna i proizvoljna struktura ipak sadrži imanentne zakonitosti svog prostornog rasporeda.

ODNOS PRIRODNIH I ANTROPOGENIH ELEMENATA KRAJOBRAZA

Kao što se i život na velebitskim pašnjacima odvijao kao kontinuirani 'dijalog' čovjek i prirodnog okruženja, isto tako i kulturni krajobraz, kao posljedica tog načina života, počiva na specifičnom odnosu njegovih prirodnih i antropogenih elemenata. Estetske i osjetilne elemente kao raspored stanova u prostoru, linije suhozida i granice šume, boje i mirisi, njihova su indirektna posljedica. Shema, karakterističan presjek sjever-jug kroz planinsku udolinu, prikazuje skladno pretapanje prirodnih i antropogenih elemenata i njihov tradicionalni međuodnos. Počevši od šume i pašnjaka, preko vrta, putova i suhozida pa sve do šterne i pastirskog stana, utjecaj čovjeka se povećava. No tjesna povezanost s prirodnim elementima kroz korištenje materijala iz okolice, drvo i kamen za gradnju, upućuje na maksimalnu suptilnost antropogenog utjecaja. Obzirom da materijal za niti jedan element kultiviranog dijela krajobraza ne potječe izvan njega samoga, gotovo se može reći da je antropogeni utjecaj zapravo samo veće ili manje 'premještanje' dijelova prirodnog okoliša.

Crni Dabar

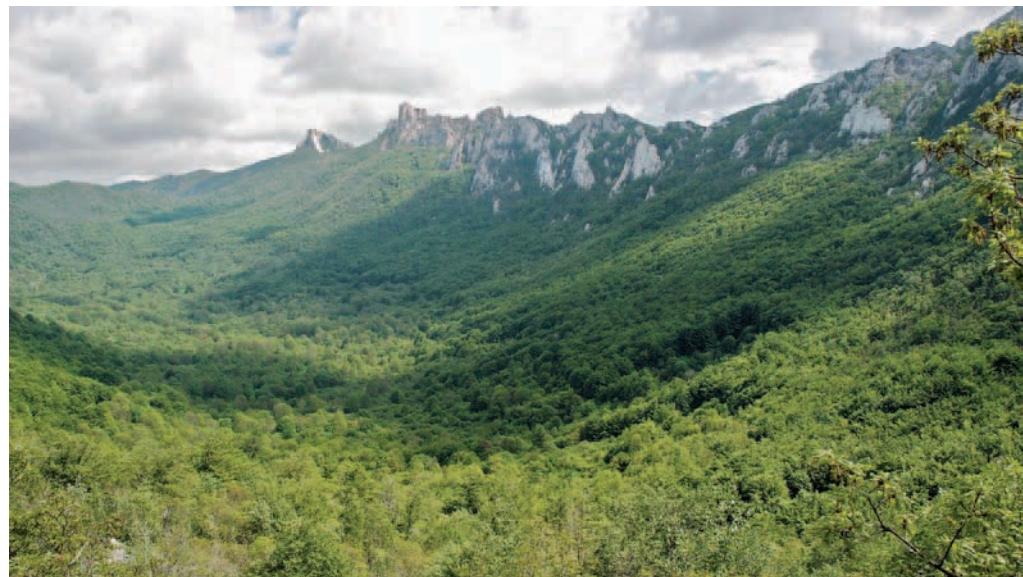
Nadmorska visina: 675 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Crni Dabar smještena je u dubokoj planinskoj udolini na južnom dijelu Srednjeg Velebita. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između ostalog omogućilo cjelogodišnji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'. Smještena na 675 m.n.v., udolina je izrazito pravilnog elipsastog oblika okvirnih dimenzija 0,9 x 2,0 km i prostire se u smjeru I-Z. Okružena je brojnim 500-600 m višim vrhovima: Žuljev vrh (1126m), Crmušina (1314m) i Razvršje (1210m) sa sjeverne strane, Trnova glava (1101m) i Kameniti vršak (1037m) sa istočne i dramatičnim bedemom Dabarskih kukova (1081m - 1274m) na jugu.

POVIJESNO NASLIJEĐE

Ime je dobio po tome što sunce kasno izade iz brda, ali i brzo zalazi, a gusta šuma po

obroncima zatamnjuje još više crne noći i često crne dane. Prvi stanovnik Crnog Dabre je Dilinoga Devčić koji se s deseteročlanom obitelji naseljava u Crnom Dabru oko 1683. godine. Nasred Crnog Dabre bilo je vrelo zvano Bunar kojemu se danas jedva vidi trag. S godinama, kako je potreba rasla, morali su ga prodrubljivati, ali je ponekad za dugih suša vode ipak bilo pre-malo. Tada bi seoski starješina po starom običaju stražario uz vrelo i dopuštao odnošenje vode prema glavama obitelji. Tada

se govorilo „voda je na diobe“. Sjeverozapadno od Crnog Dabre postojalo je Jezero, velika lokva koja je bila važna za napajanje stoke. Uz Jezero je bila poznata ograda Baksera gdje je bio stan Jure Devčića. On je komad zemlje ogradio suhozidom pravilnih stranica, kao neku kutijicu, pa su je parafrazirajući englesku riječ box nazvali Baksera. Još su dvije obitelji živjele u Crnom Dabru 70-tih godina dvadesetog stoljeća i to na dva suprotna kraja doline. Na zapadnom kraju živio je Mile Devčić, a na istočnom Joso Devčić. Govore da je nekada ovdje živjelo dvjestotinjak stanovnika, te stotine ovaca i koza.

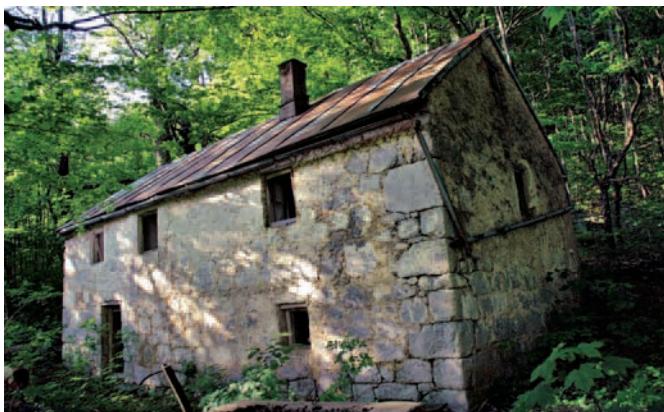
Šterna u blizini stana broj 15.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko Dabarske kose s Karlobagom u primorju, dok je horizontalno na istoj terasi komunicirala s ostatim dabarskim cjelinama, primarno Ravnim Dabrom. Preko prijevoja Alaginac postojala je i veza s Baškim Oštarijama.

Topografija udoline je jedinstvena elipsasta prostorna cjelina. Stanovi su pozicionirani po rubnim strmim šumskim padinama kojima je cjelina okružena. Neki su očekivano južno

i jugozapadno orijentirani, dok je ipak većina stanova sjeverno orijentirana potraživši zaklon dabarskih kukova na jugu. Evidentirano je ukupno 18 objekata koje prema smještaju možemo podijeliti u pet grupacija: 1. grupacija uz groblje (2 stana), 2. južno pod kukovima (6 stanova), 3. jugoistočno u bukovoj šumi (3 stana), 4. istočna grupacija (2 stana), i 5. sjeverozapadna grupacija (6 stanova). Zbog specifične topografije evidentirani raspored u manjoj mjeri odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama,

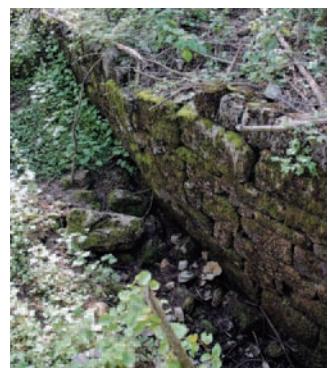
detektiranoj na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu. Obzirom da je Crni Dabar

cjelogodišnje naselje i pripada tipu poda, detektiranih 17 troetražnih stanova (94%) s podrumom, prizemljem i potkrovljem je očekivana situacija. Evidentiran je jedan prizemni stan (6%) s odvojenim potkrovnim prostorom. Stanovi variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 69 m^2 većina ih je između 50 i 80 m^2 . Najveći je stan CD14 od 98 m^2 , dok je najmanji stan CD07 s 48 m^2 . Uglavnom su dvoprostorni (16), rijetko troprostorni (2). 10 stanova nezavisno od njihove prostornosti posjeduju manje pomoćne objekte, njih ukupno 20, od 0-3 po stanu. Kod čak 10 stanova (56%) evidentirano je posjedovanje šterne ili jame za skupljanje vode, uz postojeću lokvu u samom središtu eliptične cjeline. Razlog

Stan broj 15 i groblje
u Crnom Dabru

Vrelo
u središtu
doline zvano
Bunar

tome je zadovoljavanje potreba za vodom pri cjelogodišnjem boravku na lokaciji. Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovištem prekrivenim šindrom. 4 stana (22%) je obnovljeno sredinom 20. stoljeća, što je karakteristično za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. U usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su relativno dobro očuvani. 4 stana (22%) su u potpunosti očuvana, 6 (33%) ih je očuvano do pune visine oko 2m bez zabata, dok ih je 8 (45%) očuvano manje od 2m visine.

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
CD 01	55 12 222	49 34 663	Po+P+Pk	3	cijeli	lim	5.8	11	63.80	2	3	Da, uz zgradu
CD 02	55 12 720	49 34 721	Po+P+Pk	3	1		6	10	60.00	2	3	
CD 03	55 12 720	49 34 721	Po+P+Pk	3	1		5	15	75.00	3	3	Da
CD 04	55 12 720	49 34 721	Po+P+Pk	3	1		5	10	50.00	2		Da, jama
CD 05	55 12 720	49 34 721	Po+P+Pk	3	1		5	12	60.00	3		Da
CD 06	55 12 720	49 34 721	Po+P+Pk	3	1		5	10	50.00	2		Da, jama
CD 07	55 12 774	49 34 648	Po+P+Pk	3	cijeli		6	8	48.00	2	1	Da
CD 08			P+Pk	1.5	1		6	12	72.00	2		
CD 09	55 12 798	49 34 719	Po+P+Pk	3	1-3		7	12	84.00	2		
CD 10	55 12 798	49 34 719	Po+P+Pk	3	1-2		6	13	78.00	2		
CD 11	55 12 804	49 34 865	Po+P+Pk	3	1-2		6	13	78.00	2	1	
CD 12	55 11 931	49 35 147	Po+P+Pk	3	1		7	10	70.00	2	1	
CD 13			Po+P+Pk	3	1-2		7	12	84.00	2		
CD 14			Po+P+Pk	3	2-3		7	14	98.00	2		
CD 15	55 11 838	49 35 207	Po+P+Pk	3	cijeli	lim	5.5	11	60.50	2	2	Da
CD 16			Po+P+Pk	3	1		6	13	78.00	2	1	Da, jama
CD 17			Po+P+Pk	3	cijeli	lim	6	12	72.00	2.5	3	Da
CD 18	55 11 686	49 34 995	Po+P+Pk	3	1-3		6	10	60.00	2	2	Da

Ravni Dabar

Nadmorska visina: 725 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Ravni Dabar smještena je u dubokoj planinskoj udolini na južnom dijelu Srednjeg Velebita. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između ostalog omogućilo cjelogodišnji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'. Smještena na 725 m.n.v., udolina je izrazito pravilnog kružnog oblika okvirnog promjera o.7 km. Specifičnost i atraktivnost njezinog položaja je da se nalazi točno na trasi grebena dabarskih kukova, koji ju okružuju: kuk Čelina, Rujičin kuk (946m) i Agin kuk na sjeveru i sjeverozapadu, kuk Vranjković (940m) na istoku, na jugoistoku vrh Butinovača (1127m) te na zapadu

Vizure na Ravni Dabar s Dabarke kose

vrh i prijevoj Dabarska kosa (975m).

POVIJESNO NASLIJEĐE

Ime je dobio po prostranoj ravnici pogodnoj za obradu. U Ravnom Dabru bila je škola koju su polazila sva dabarska djeca. Škola se gradila od 1927. do 1929. godine, a započela je s radom 1930. godine. Izgrađena je čvrsta zgrada od njihova dabarskog kamena i pijeska, kreča od njihovih stijena i građe iz okolnih šuma, te velika cisterna uz nju. Školu su gradili Joso i Mile Došen, Tomiša Prpić i Jure Devčić. Škola je radila do 1970.

godine. Zgrada stare škole je uređena 1984. godine i pretvorena u planinarski dom. Šumarak borova zvan Plantaža, iza kuće zasadili su učenici i učitelj Dragutin Gliha 1932. godine.

Žive vode u Ravnom Dabru je bilo na pet mjesta, iako ne uvijek. To su Veliki i Mali Pištet, Rujica ispod Visibabe i Rujica kod Groblja, te Galerija kod škole.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine, iako s relativno malo stanova, zbog djelovanja

škole u cjelini predstavljala je najznačajniju – središnju zonu cjelina u dabrima. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko Dabarske kose s Karlobagom u primorju, dok je horizontalno na istoj terasi komunicirala s ostalim dabarskim cjelinama.

Topografija udoline je jedinstvena kružna prostorna cjelina, stanovi su pozicionirani po rubnim strmim šumskim padinama kojima ju okružuju. Većina je očekivano orijentirana južno na sjevernoj padini, dok je nekoliko stanova orijentirano sjeverno potraživši zaklon strme južne padine. Evidentirano je ukupno 12 objekata koje prema smještaju možemo podijeliti u tri grupacije: 1. sjeverozapadna grupacija uz zavoj ceste (6

Grobje
Ravnog
Dabre

Planinarski
dom

stanova (50%) s podrumom, prizemljem i potkovljem evidentirano je isto toliko (6 stanova, 50%) prizemnih stanova s odvojenim potkovnim prostorom.

jame za skupljanje vode, uz postojeću šternu na sjeveru cjeline.

Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovistem prekrivenim šindrom. 3 stana (25%) je obnovljeno sredinom 20. stoljeća, što je karakteristično za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. U usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi

stanova), 2. sjeverna grupacija pod kukom Čelina (3 stana), 3. jugozapadna grupacija (4 stana). Evidentirani raspored u većoj mjeri odgovara logici raspoređivanja pastirskeh stanova u ruralnim cjelinama, detektirano na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskeh cjelina na Sjevernom Velebitu.

Iako je Ravni Dabar cjelogodišnje naselje i pripada tipu poda, uz detektiranih karakterističnih 6 troetažnih

Stanovi variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 56 m² većina ih je između 45 i 60 m². Najveći je stan RD12 od 72m², dok je najmanji stan RDO2 s 28 m². Uglavnom su dvoprostorni (9), rijetko troprostorni (3). 8 stanova (67%) nezavisno od njihove prostornosti posjeduje manje pomoćne objekte, njih ukupno 12, od 0-2 po stanu. Kod neočekivano malo stanova (5 stanova, 42%) evidentirano je posjedovanje šterne ili

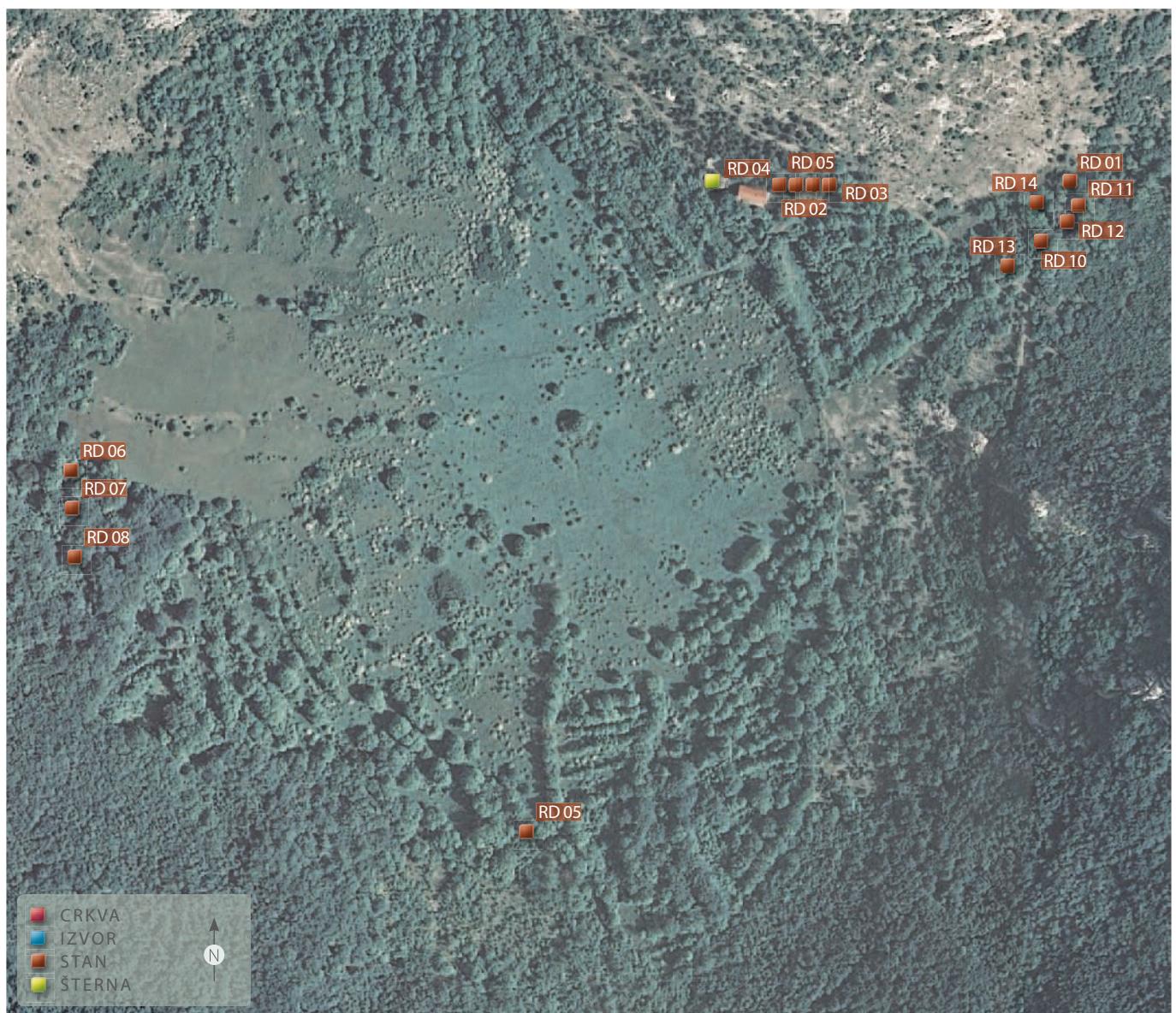
Izvor u stjeni - kapljica

Ušpicana godina
gradnje stana 12

su relativno slabo očuvani. 3 stana (25%) su u potpunošti očuvana (obnovljena), 7 (58%) ih je očuvano do pune visine sa zabatima, dok ih je 2 (17%) očuvano manje od 2m visine.

Djelomično
obnovljen stan broj 07

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
RD 1			P+Pk	1.5	Obnovljen	Plastika	4	7	28.00	2	1	Da
RD 2			P+Pk	1.5	Obnovljen	Plastika	4	7	28.00	2	1	Da
RD 3												
RD 4	55 10 295	49 35 443	P+Pk	1.5	Obnovljen	Crijep	8	20	160.00		1	Da
RD 5	55 09 804	49 35 246	Po+P+Pk	3	3m - zabati	bila šimla	5	9	45.00	2	0	
RD 6	55 09 806	49 35 186	P+Pk	1.5	1m	bila šimla	4.5	15	67.50	3	2	
RD 7			P+Pk	1.5	zabat	bila šimla	5	10	50.00	3	2	Da
RD 8	55 10 116	49 34 999	P+Pk	1.5	1m		5	10	50.00	2	2	
RD 9	55 10 483	49 35 415	Po+P+Pk	3	zabat	lim	5	13	65.00	3	2	
RD 9.5	55 10 513	49 35 441	P+Pk	1.5	zabat		5	11	55.00	2	0	Da
RD 10	55 10 483	49 35 415	Po+P+Pk	3	zabat		6	10	60.00	2	0	
RD 11	55 10 483	49 35 415	Po+P+Pk	3	zabat		5	12	60.00	2	0	
RD 12			Po+P+Pk	3	zabat		6	12	72.00	2	1	
RD 13			Po+P+Pk	3	zabat		5	12	60.00	2	0	

Došen Dabar

Nadmorska visina: 725 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Došen Dabar smještena je na južnom dijelu Srednjeg Velebita u planinskoj udolini sjeverno od Ravnog Dabre. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između ostaloga omogućilo cjelogodišnji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'. Smještena na 725 m.n.v., udolina je nepravilnog glijivastog oblika okvirnih dimenzija 0.7 x 0.5 km i prostire se u smjeru S-J. Sa svih strana okružena je blagim padinama osim sa zapadne strane gdje monumentalno dominira skupina kukova Kukalije (1102m).

POVIJESNO NASLIJEĐE

Ime je dobio po žiteljima. Dva mala izvora vode bila su neposredno iza kuća.

Ostaci stana broj 04

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko Ravnog Dabre i prijevoja Dabarske kose s Karlobagom u primorju, dok je horizontalno na istoj terasi komunicirala s ostalim dabarskim cjelinama, primarno Ravnim Dabrom

ja jugu, ali i Došen Rujom na sjeveroistoku i Došen Dulibom na sjeverozapadu.

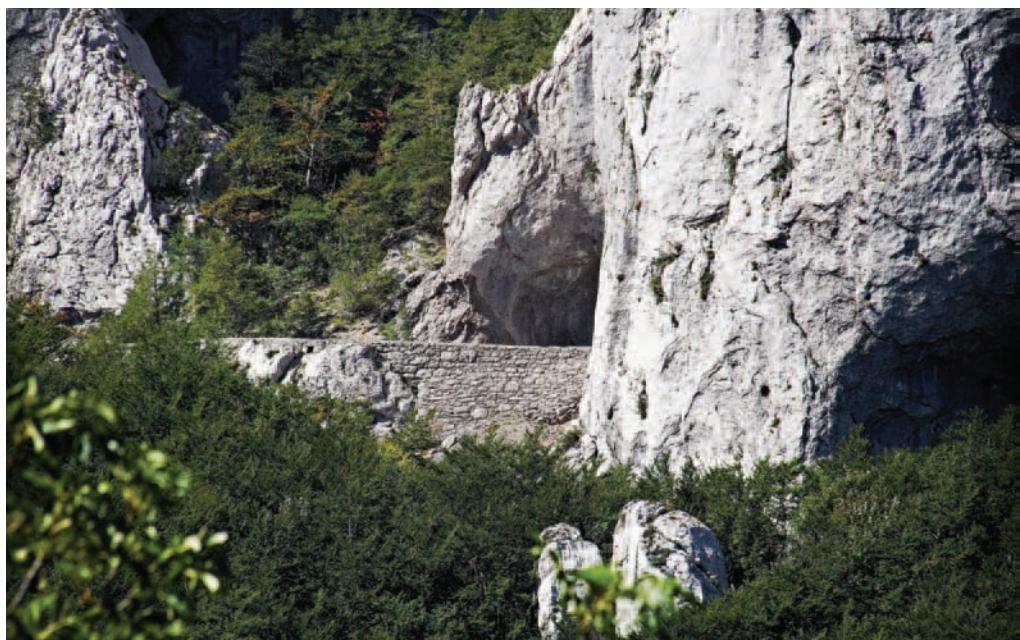
Malobrojni stanovi (5) su pozicionirani u jednoj grupaciji na sjeveroistoku cjeline. Evidentirani raspored stanova u potpunosti odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektirano na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu.

Obzirom da je Došen Dabar cjelogodišnje naselje i priпадa tipu poda, detektirana

3 troetažna stana (60%) s podrumom, prizemljem i potkovljem, i 2 prizemna stana (40%) s prizemljem i potkovljem, je očekivana situacija.

Stanovi variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 70 m^2 . Najveći je stan D4 od 91m^2 , dok je najmanji stan D2 s 50 m^2 . Uglavnom su dvo prostorni (2) i troprostorni (2), jedan je četveroprostoran. 3 stana nezavisno od njihove prostornosti posjeduju manje pomoćne objekte, njih ukupno 5, od 0-2 po stanu. Niti jedan stan ne posjeduje

šternu, iz nepoznatih razloga.

Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovištem prekrivenim šindrom. Niti jedan stan nije obnovljen sredinom 20. stoljeća, što je inače karakteristično za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. U usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su relativno loše očuvani. 4 stana (80%) su očuvana do prosječne visine oko 2m bez

Tunel ispod kuka
Kukalina

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
D 01	55 10 234	49 36 368	Po+P+Pk	3	do 3		6.0	12.0	72.00	3		
D 02	55 10 232	49 36 399	Po+P+Pk	3	1,5 do 4		5.0	10.0	50.00	2		
D 03	55 10 231	49 36 410	P+Pk	1,5	do 1		6.0	13.0	78.00	4	2	
D 04	55 10 225	49 36 415	Po+P+Pk	3	1 do 3	šindra	7.0	13.0	91.00	3	1	
D 05	55 10 246	49 36 321	P+Pk	1,5	1 do 3		6.0	10.0	60.00	2	2	

Došen Duliba

Nadmorska visina: 750 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Došen Duliba smještena je na južnom dijelu Srednjeg Velebita u planinskoj udolini između Došen Dabre i Baćić Dulibice. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između ostalog omogućilo cjelogodišnji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'. Smještena na 750 m.n.v., udolina je nepravilnog kruškastog oblika okvirnih dimenzija 0.3×0.5 km i prostire se u smjeru SZ-JI. Sa svih strana okružena je blagim padinama osim sa zapadne strane gdje monumentalno dominiraju skupine kukova od Kukalija (1102m) do Zasičenog kuka (1053m).

POVIJESNO NASLJEĐE

Ime je dobila po stanovnicima, a dulibama su zvali u planinu usječene duguljaste prostore.

U potpunosti očuvan stan broj 11

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko Ravnog Dabre i prijevoja Dabarske kose s Karlobagom u primorju, dok je horizontalno na istoj terasi komunicirala s ostalim dabarskim cjelinama, primarno Ravnim Dabrom i Došen Dabrom ja jugu, ali i Baćić Dulibom na sjeverozapadu. Evidentirano je 12 stanova raspoređenih unutar dvije grupacije u središtu udoline: 10 južno orientiranih stanova uz sjeveroistočnu padinu i dva stana uz strmu zapadnu padinu. Evidentirani raspored stanova uglavnom odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektiranoj na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu. Došen Duliba je cjelogodišnje naselje i pripada tipu poda, prema

tome je detektirano relativno mali broj troetažnih stanova (2 stana, 17%) s podrumom, prizemljem i potkovljem i jedan dvoetažni s podrumom i prizemljem (8%). Evidentirano je i 7 prizemnih stanova (58%) s prizemljem i potkovljem, i 2 prizemna stana (17%). Razlozi sve manjeg broja evidentiranih karakterističnih troetažnih i dvoetažnih stanova s povećanjem udaljenosti od Ravnog Dabre su sve veća nadmorska visina i sve izoliraniji smještaj u dubini masiva. Također je zbog lošeg stanja očuvanosti stanova u cjelini moguće da su oni bili nešto viši od zabilježenog, no to je više nemoguće za saznati.

Stanovi variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 49 m^2 . Najveći je stan DD2 od 66 m^2 , dok je najmanji stan D7 s 35 m^2 . Uglavnom su dvoprostorni (8), dok su dva troprostorna i

dva jednoprostorna. 4 stana nezavisno od njihove prostornosti posjeduju manje pomoćne objekte, njih ukupno 4. Šterne posjeduju 2 stana (17%), razlog tako malom broju je postojanje dvije velike zajedničke šterne, jedna uz VPP na zapadnoj padini i jedna u središtu cjeline.

Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovom prekrivenim šindrom. Samo jedan stan je obnovljen sredinom 20. stoljeća, što je inače karakteristično za velik broj velenbitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. Isti je i jedini u potpunosti sačuvan (8%). U usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su loše očuvani. 6 stanova (50%) je očuvano do prosječne visine oko 2m bez zabata, dok je 5 stanova (42%) očuvano manje od 2m visine.

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
DD 01	55 09 910	49 36 714										
DD 02	55 09 898	49 36 708	P+Pk	1.5	1 do 2		6.0	11.0	66.00	2		
DD 03	55 09 910	49 36 726	P	1	1 do 2		5.0	9.5	47.50	2		Da
DD 04	55 09 928	49 36 740	P+Pk	1.5	1 do 1,5		5.5	9.0	49.50	2	1	
DD 05	55 09 928	49 36 747	Po+P	2	do 1		5.0	9.0	45.00	2	1	
DD 06	55 09 905	49 36 751	P+Pk	1.5	do 1		5.0	11.0	55.00	2		
DD 07	55 09 908	49 36 767	P+Pk	1.5	1 do 2		5.0	7.0	35.00	1		
DD 08	55 09 901	49 36 769	P	1	do 1,5		6.0	9.0	54.00	3		
DD 09	55 09 898	49 36 763	P+Pk	1.5	1 do 2		5.0	11.0	55.00	3		
DD 10	55 09 896	49 36 747	P+Pk	1.5	1,5 do 2		5.0	10.0	50.00	2	1	Da
DD 11	55 09 835	49 36 745	Po+P+Pk	3	sve	lim	6.0	9.0	54.00	2	1	
DD 12	55 09 781	49 36 678	P+Pk	1.5	1 do 1,5		5.5	7.0	38.50	1		
DD 13	55 09 785	49 36 687	Po+P+Pk	3	1,5 do 4		5.0	8.0	40.00	2		
DD 14	55 09 788	49 36 584										

Došen Plana

Nadmorska visina: 950 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Došen Plana smještena je na južnom dijelu Srednjeg Velebita u najvišoj i najudaljenijoj naseljenoj planinskoj udolini, sjeverno od Došen Ruje. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između

ostalog omogućilo cjelogodišnji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'. Smještena na 950 m.n.v., udolina je gotovo pravokutnog oblika okvirnih dimenzija 0.2 x 0.15 km. Sa sjevera je okružena strmim vrhova Kurozeb (1218m) i dominantanoga Kokira(1255m) dok se prema jugo istoku otvara i spušta prema blagoj travnatoj udolini – pašnjaku.

POVIJESNO NASLIJEĐE

Ime je dobila po smještaju dublje u planinu, a čine ju brojni dolci čija su dna uređena za obradu i dobro ogradiena. Nekada je bilo desetak kuća. Iza kuća prema Kokiru i Došen brdu izgrađena je velika šterna nad velikim

izvorom pa je ovaj dolac na sjeverozapadnom rubu Došen Plane nazvan Dolac kod vode. Još dalje u planini, ispod Ćukova, dobro je ogradien Čaćić dolac. Za jačih kiša na njemu se razlijevala voda, pa i pretakala u niže predjеле i to je razlog zašto je dolac bio

jako plodan pa se govorilo da je tamo „rađalo kao u Slavoniji“. Ovdje se živjelo bolje nego u drugim dabarskim naseljima. Izravnali su dna u vrtačama, ogradivali ih i obradivali, a onda i opskrbljivali Karlobag svojim poljoprivrednim proizvodima.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine. Kroz pastirska

Struktura zida stana
broj 02 (gore) i
ostaci stana 01

kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko južne Došen Ruje i Došen Dabru s Ravnim Dabrom, i dalje preko prijevoja Dabarske kose s

Karlobagom u primorju. Dalje na sjeveroistok vezana je bila za daljnje pašnjake u dubini masiva.

Evidentirano je 11 stanova raspoređenih duž sjeveroistočne padine. Evidentirani raspored i jugozapadna orijentacija stanova odgovara

Ostaci stana 11

logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektiranoj na istraživanjima nastanka krajobraza pastirske cjeline na Sjevernom Velebitu.

Unatoč izrazito velikoj nadmorskoj visini, Došen Plana

dva jednoprostorna (27%). 2 stana nezavisno od njihove prostornosti posjeduju po jedan manji pomoćni objekt (27%). Niti jedan stan ne posjeduje šternu razlog tome je postojanje izdašnog izvora u sjevernom kraju cjeline i velike lokve u njegovoj blizini.

Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovištem prekrivenim šindrom. Niti jedan stan nije obnovljen sredinom 20. stoljeća, što je inače karakteristično za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. Razlog tome je izoliranost cjeline od pristupnih putova i cesta. Očuvanost stanova u cjelini je relativno loša, svi stanovi variraju od 1-4 m visine očuvanosti.

Ostaci stana 02 i šumski put prema Došen Ruji (gore)

.....

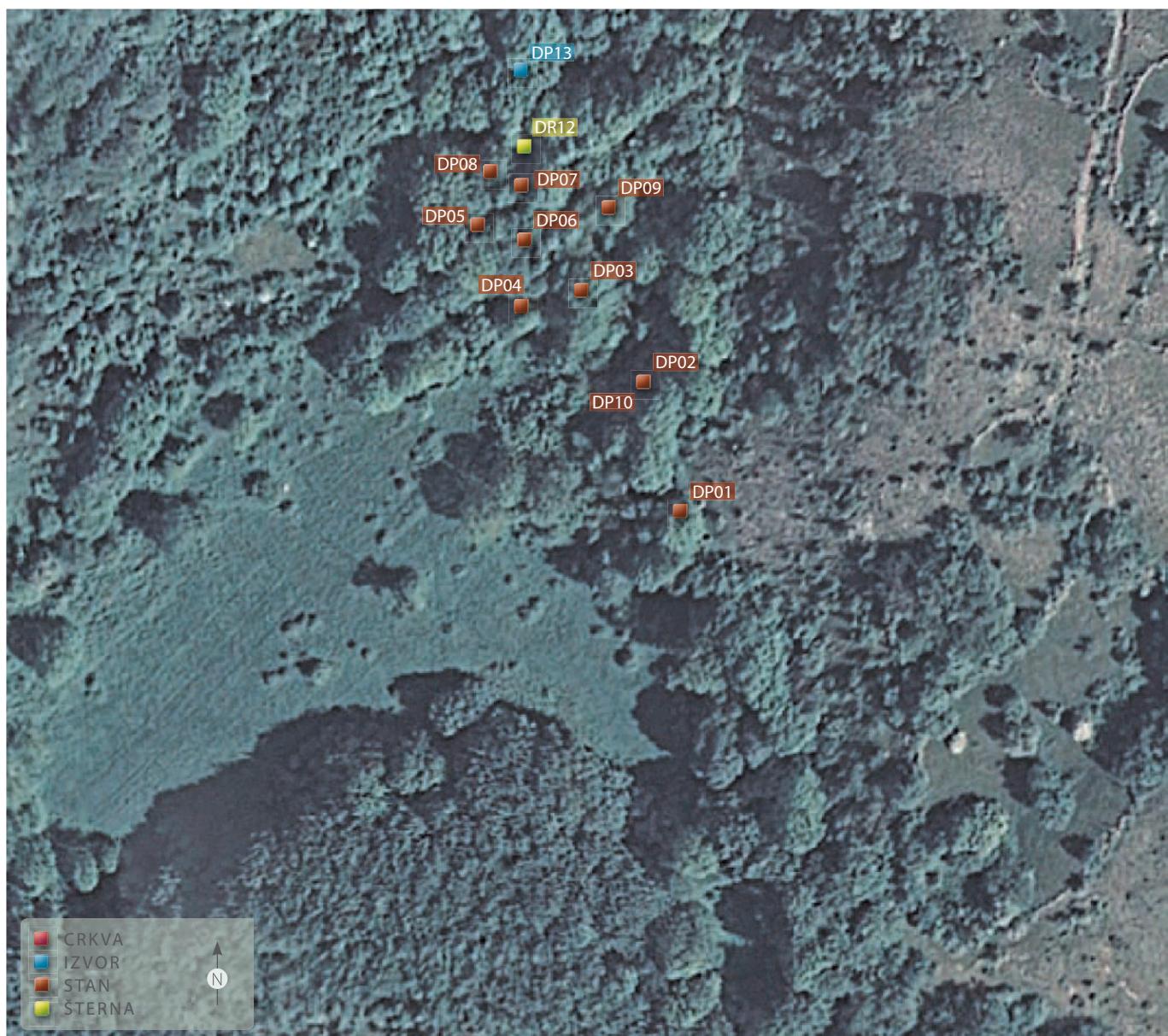
Ostaci stana 04

je cjelogodišnje naselje i pripada tipu poda, i prema tome je detektirano 6 troetažnih stanova (55%) s podrumom, prizemljem i potkrovljem, i 5 prizemnih (45%) s izdvojenim potkrovljem. Razlozi sve manjeg broja evidentiranih karakterističnih troetažnih i dvoetažnih stanova s povećanjem udaljenosti od Ravnog Dabru su sve veća nadmorska visina i sve izoliraniji smještaj u dubini masiva. Također je zbog lošeg stanja očuvanosti nekih stanova u cjelini moguće da su oni bili nešto viši od zabilježenog, no to je više nemoguće za saznati.

Stanovi variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 55 m². Najveći je stan je DP7 od 70m², dok je najmanji stan DP10 s 37,5 m². Uglavnom su dvoprostorni (8, 73%), dok su

Izvor u Dolcu kod vode, broj 13

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
DP 01	55 10 476	49 38 057	Po+P+Pk	3	3 do 5	šindra	6.0	11.0	66.00	2	1	
DP 02	55 10 466	49 38 090	Po+P+Pk	3	1 do 4		6.0	10.0	60.00	2		
DP 03	55 10 451	49 38 114	P+Pk	1.5	1 do 2		5.0	10.0	50.00	2		
DP 04	55 10 435	49 38 110	Po+P+Pk	3	1 do 3		6.0	11.0	66.00	2		
DP 05	55 10 424	49 38 131	Po+P+Pk	3	1 do 4		6.0	11.0	66.00	2	1	
DP 06	55 10 436	49 38 127	P+Pk	1.5	1 do 2		6.0	7.0	42.00	1		
DP 07	55 10 435	49 38 141	P+Pk	1.5	1 do 2		7.0	10.0	70.00	1		
DP 08	55 10 427	49 38 144	P+Pk	1.5	do 1,5		5.5	7.5	41.25	1		
DP 09	55 10 458	49 38 135	Po+P+Pk	3	od 1 do 3,5		5.5	7.5	41.25	2		
DP 10	55 10 467	49 38 090	P+Pk	1.5	1 do 3		5.0	7.5	37.50	2		
DP 11	55 10 517	49 37 931	Po+P+Pk	3	1 do 2	šindra	6.0	10.0	60.00	2		
DP 12	55 10 436	49 38 151										
DP 13	55 10 435	49 38 171										

Došen Ruja

Nadmorska visina: 800 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Došen Ruja smještena je na južnom dijelu Srednjeg Velebita u planinskoj udolini između Došen Dabre i Došen Plane. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između ostaloga omogućilo cjelogodišnji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'. Smještena na 800 m.n.v., udolina je izduženog vretenastog oblika okvirnih dimenzija 0.2×0.6 km i prostire se u smjeru SZ-JI. Sa svih strana okružena je blagim padinama vrhova Visoko bilo (1048m) na istoku, Žuljev vrh (1126m) na jugoistoku i Vršci (952m) na sjeverozapadu.

POVIJESNO NASLIJEĐE

Duguljast proplanak ime je dobio po izvoru vode Ruj, podijeljene na dva dijela, veći je bio za stoku, a manju za ljude.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko južnog Došen Dabre s Ravnim Dabrom, i dalje preko prijevoja Dabarske

kose s Karlobagom u primorju. Dalje na sjeveroistoku komunicirala je i s najudaljenijom i najvišom cjelinom dabrova, Došen Planom.

Primorska bukova šuma

Evidentirana su 2 stana, oba postavljena centralno na jugozapadnoj padini, njihova sjeveroistočna orientacija iznimno ne odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektiranoj na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu.

Došen Ruja je cjelogodišnje naselje i pripada tipu poda, prema tome je detektiran jedan troetažni stanov (50%) s podrumom, prizemljem i potkovljem i jedan dvoetažni s podrumom i prizemljem (50%). Razlozi sve manjeg broja evidentiranih karakterističnih

troetažnih i dvoetažnih stanova s povećanjem udaljenosti od Ravnog Dabre su sve veća nadmorska visina i sve izoliraniji smještaj u dubini masiva.

Stanovi su prosječno 57m^2 u tlocrtnoj površini, veći je stan DR2 od 60m^2 , dok je manji stan DR1 s 54 m^2 . Oba stana (100%) su dvoprostorna, ne posjeduju pomoćne objekte niti šterne. Razlog tome je postojanje velike zajedničke ruje u središtu cjeline i dodatne lokve (rujica) na jugozapadnoj padini.

Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovistem prekrivenim

šindrom. Niti jedan stan nije obnovljen sredinom 20. stoljeća, što je inače karakteristično za velik broj velebitskih cijelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim

pokrovom. U usporedbi sa ostalim cijelinama, stanovi su loše očuvani, stan DR1 je očuvan do prosječne visine oko 2m bez zabata, dok je stan DR2 očuvan manje od 2m visine.

Ostaci stana
broja 01

Izvor vode
Ruja

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
DR 01	55 10 454	49 36 964	Po+P+Pk	3	2 do 4		6.0	9.0	54.00	2		
DR 02	55 10 487	49 36 904	Po+P	2	do 1		6.0	10.0	60.00	2		
DR 03	55 10 460	49 36 924										
DR 04	55 10 432	49 36 003										

Bačić Duliba

Nadmorska visina: 850 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

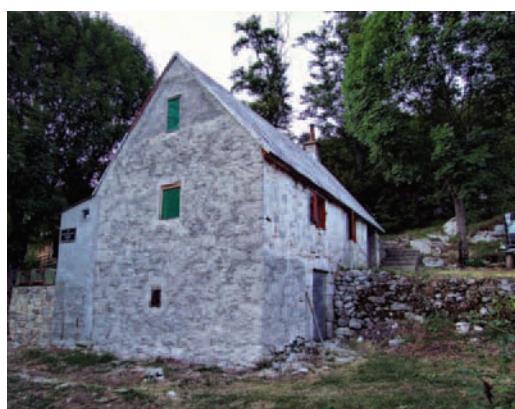
Ruralna cjelina Bačić Duliba smještena je na južnom dijelu Srednjeg Velebita u planinskoj udolini sjeverozapadno od Došen Dulibe. Specifičnost područja dabrova su niske nadmorske visine u samom središtu masiva, što je između ostaloga omogućilo cjelodijinji boravak i formiranje naselja u tipologiji 'poda'.

Smještena na 850 m.n.v., udolina je nepravilnog kružnog oblika okvirnih dimenzija 0.6 x 0.5 km, u blagom je nagibu u smjeru istoka. Sa sjeverne i istočne strane okružena je blagim padinama vrhova Stinoviti vršak (973m) i Kosa (919m) dok sa zapadne i južne strane monumentalno dominiraju skupine kukova: Bačić kuk (zapad, 1304m) i Zasičeni kuk (jug, 1053m).

POVIJESNO NASLIJEĐE

U stalno naseljenoj dolini, pod Vranjkovića kukom, nalazi se zazidan otvor u pećinu i na taj način se nekoć sakupljala voda.

Planinarski dom Kata

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale cjeline 'Dabrova' bila je naseljena tokom cijele godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno preko Ravnog Dabra i prijevoja Dabarske kose s Karlobagom u primorju, dok je horizontalno na istoj terasi komunicirala s ostalim dabarskim cjelinama, primarno Ravnim Dabrom i Došen Dulibom ja jugu.

Evidentirano je 12 stanova raspoređenih unutar tri grupacije: 1. stanovi u središtu udoline (5), 2. stanovi u jugoistočnom kraju udoline (3) i istočna

grupacija – pl. Kuće Ana i Kata (4 stana). Evidentirani raspored stanova zbog nagnutog terena i zapadnog bedema kukova samo djelomično odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektirano na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu.

Bačić Duliba je cjelogodišnje naselje i pripada tipu poda, prema tome je detektirano relativno mali broj troetažnih stanova (4 stana, 33%) s podrumom, prizemljem i potkrovljem i osam prizemnih (67%) s prizemljem i potkrovljem. Razlozi sve manjeg broja

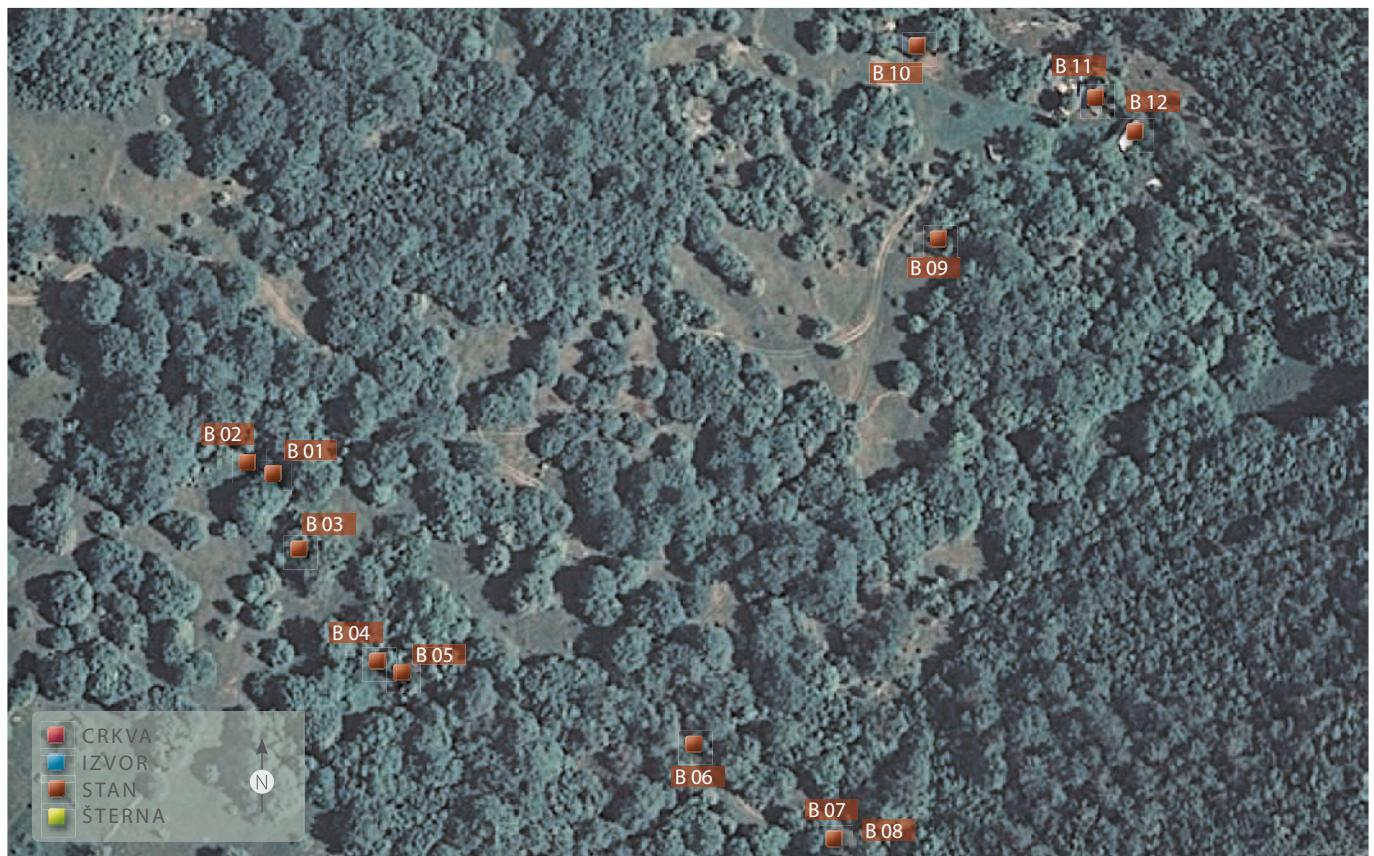
evidentiranih karakterističnih troetažnih i dvoetažnih stanova s povećanjem udaljenosti od Ravnog Dabro su sve veća nadmorska visina i sve izoliraniji smještaj u dubini masiva. Stanovi variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 45 m². Najveći je stan B2 od 65m², dok je najmanji stan B10 s 28 m². Uglavnom su dvoprostorni (9, 75%), dok su tri stana jednoprostornia

(25%). 4 stana nezavisno od njihove prostornosti posjeduju manje pomoćne objekte. Šterne posjeduju 3 stana (25%). Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovštem prekrivenim šindrom. Tri stana (25%) su obnovljena sredinom 20. stoljeća (šindra zamjenjena limenim pokrovom) i ostala u upotrebi do danas. Isti broj stanova je nanovo sagrađen

ali u neprimjerjenim materijalima kao drvena obloga zidova (3 stana, 25%). Ostali stanovi su u ruševnom stanju do 2m visine. U usporedbi sa ostalim cijelinama stanovi su najbolje očuvani i korišteni, razlog tome je kontinuirano prisutni dostup makadamskom cestom.

Ostaci stana 01

BROJ	GPS -X	GPS -Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
B 01	55 08 876	49 37 167	P+Pk	1,5	1 do 2		5.5	8.0	44.00	2		
B 02	55 08 868	49 37 170	Po+P+Pk	3,0	1 do 2,5		6.5	10.0	65.00	2		
B 03	55 08 883	49 37 144	P+Pk	1,5	1 do 1,5		6.0	8.5	51.00	2		
B 04	55 08 907	49 37 110	P+Pk	1,5	do 1,5		5.0	7.0	35.00	1		
B 05	55 08 915	49 37 107	P+Pk	1,5	do 1,0		5.5	8.0	44.00	1	1	Da
B 06	55 09 054	49 37 016	Po+P+Pk	3,0	0,5 do 2		5.5	9.0	49.50	2	1	
B 07	55 09 045	49 37 006	P+Pk?	1,5	sve	lim	5.5	7.5	41.25	1	1	Da
B 08			Po+P+Pk	3,0	2 do 3		6.0	9.0	54.00	2	0	Da
B 09			P+Pk	1,5	sve	lim	6.0	10.0	60.00	2		
B 10			P+Pk	1,5	sve	lim	4.0	7.0	28.00	2	1	
B 11			Po+P+Pk	3,0	sve	lim	5.0	7.0	35.00	2		
B 12			P+Pk	1,5	sve	šimla i lim	5.0	7.0	35.00	2		Da

Radlovac

Nadmorska visina: 950 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Radlovac smještena je u planinskoj udolini na sjevernom dijelu primorske terase Srednjeg Velebita. Smještena u zoni nadgorja na 950 m.n.v., njezina nepravilna izdužena forma okvirnih dimenzija 1.0 x 1.8 km prostire se u smjeru SSI-JJZ i, uz susjedno Mlinište, jedna je od najvećih velebitskih pastirskih naseljina. Sa gotovo svih strana okružena je 200-300m višim vrhovima: Meralovac (1184m) na sjeverozapadu, Visibaba (1610m) na sjeveru, Kovrinac (1249m) na sjeveroistoku, Ljulačka (1278m) na istoku, Vrh Razvrsja (1188m) na jugoistoku i Kurozeb (1167m) na jugu.

POVIJESNO NASLJEĐE

Planinsko sezonsko naselje s malom crkvom posvećenom sv.

Roku, zaštitniku ljudi i stoke, na zapadnom strani doline. Crkva je najvjerojatnije nastala na mjestu jedne starije crkve, a prema predaji izgrađena je nakon neke epidemije koja je

harala Podgorjem sredinom XIX stoljeća. Osamdesetih godina 20. st. osposobljena je jedna kuća za planinarsko sklonište.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale nadgorske cjeline bila je naseljena tokom većeg (ljetnog) dijela godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno s matičnim naseljem Prizna u podima, te Gradinom i Cesaricom u primorju. Horizontalno na istoj terasi komunicirala je sa cjelinom Mlinište na sjeveru, te Vrbanska duliba i Skorpovac na

jugu. Preko Smojverske dulibe na sjeveru i Bačić kose na jugu postojale su i komunikacija s unutrašnjosti Velebita, u smjeru Kugine Kuće.

Topografija udoline je kompleksna, sastojeći se od tri radikalno orientirane pod udoline: sjeverna, južna najveća i zapadna najmanja. Cjelinu mjestimično zasijeca niz manjih hrbata koji su bili povoljni za pozicioniranje stanova (u centru između sjeverne i južne udoline). Evidentirana su ukupno 43 objekta koje prema smještaju možemo podijeliti u pet grupacija: 1. krajnji jug južne udoline (8 stanova), 2. lučni

Crkva
sv. Roka

hrbat na sjeveru južne udoline (8 stanova) 3. uzdužni hrbat S-J na jugu sjeverne udoline (9 stanova i crkvica), 4. krajnji sjeverni dio sjeverne udoline (5 stanova) i 5. centralna skupina koja okružuje malu, zapadnu udolinu (13 evidentiranih stanova). Evidentirani raspored gotovo svih stanova odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama,

**Radlovac, Smojeri,
nadgorski stan 01**

detektirano na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu.

Iako Radlovac pripada nadgorskom tipu cjeline gdje su uobičajeni prizemni stanovi (21 stan, 49%) s eventualno odvojenim potkrovni prostorom (9 stanova, 21%), detektiran je određeni postotak većih dvoetažnih stanova s dodanim

Vizura na Radlovac
i stan 21

Pogled u oštećenu
šternu uz stan 29

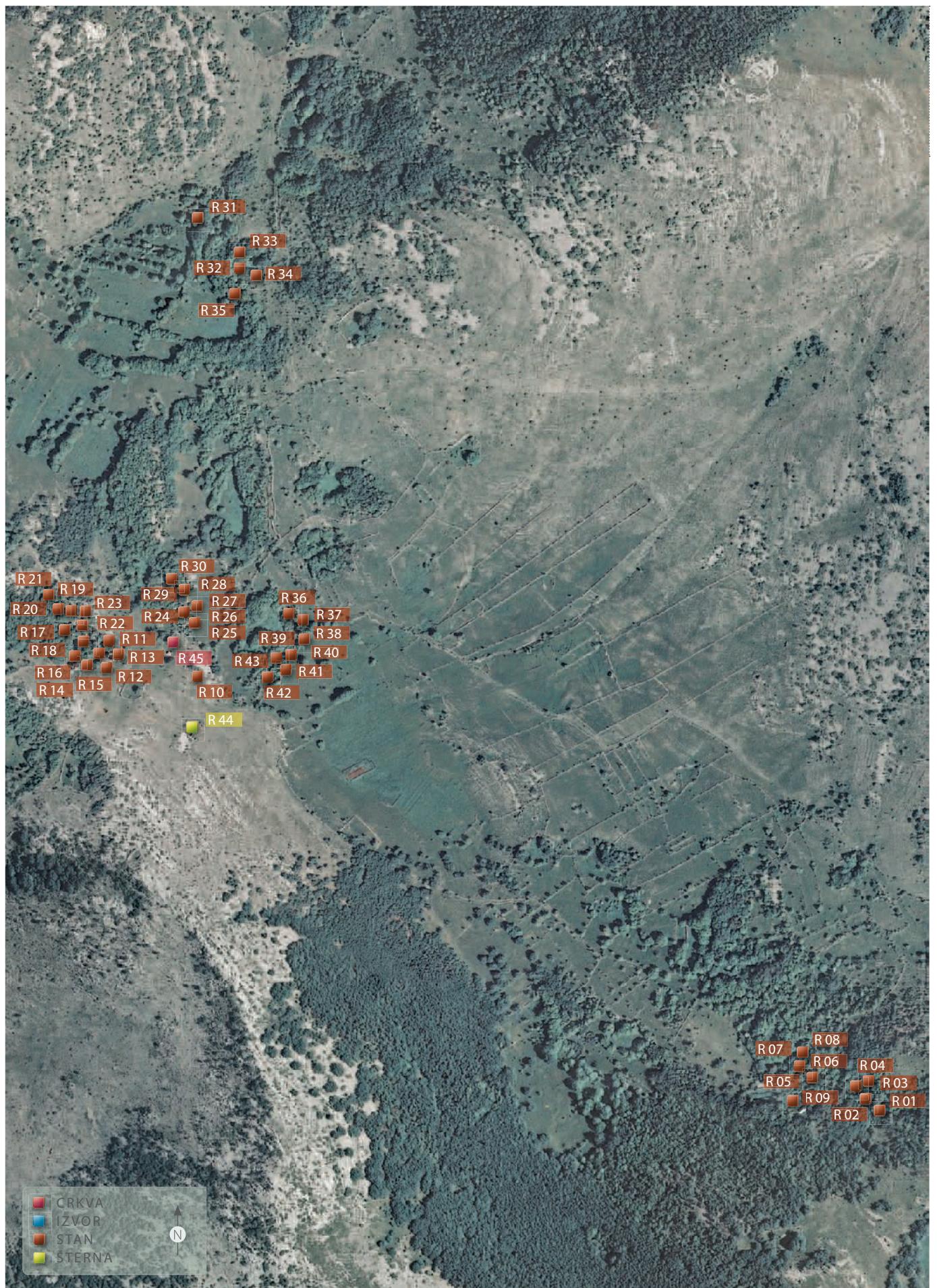

podrumom (7 stanova, 16%), te manji broj troetažnih stanova i s podrumom i potkrovljem (6 stanova, 14%). Zbog izostanka vrhgorja u Srednjem Velebitu pastiri su se u nadgorskim stanovima sa stokom zadržavali znatno duže nego što je to bio slučaj na Sjevernom Velebitu. Zato je određeni postotak imućnijih i većih obitelji sagradio kvalitetnije i veće objekte nego što je u tom visinskom pojasu uobičajeno. Stanovi prilično variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 35 m² većina ih je između 25 i 42 m². Najveći je stan R24 od 70m², dok su najmanji stanovi oko 12-15 m². Uglavnom su jednoprostorni (31), rjeđe dvoprostorni (3), troprostorni (2) ili 5-prostorni (1). 13 stanova nezavisno od njihove prostornosti posjeduje manje pomoćne objekte, njih ukupno 20. Kod 15 stanova (35%) evidentirano je posjedovanje šterme, razlog tome nešto većem postotku je nepostojanje izvora u udolini. Stanovi su tradicionalno svi građeni od

kamena s drvenim krovištem prekrivenim šindrom. 26 stana (60%) je obnovljeno sredinom 20. stoljeća, što je karakteristično za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. U usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su vrlo dobro očuvani. 22 stana (51%) su u potpunosti očuvana, 4 stana (9%) ima u potpunosti očuvano kameno zide uključujući i zabate (bez krova), 5 (12%) ih je očuvano do punе visine oko 2m bez zabata, dok ih je 12 (28%) očuvano manje od 2m visine.

**Šterna u blizini
stana 35**

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
R 01	55 02 739	49 40 747	P+Pk	1,5	sve	šindra + lim	3.5	5.0	17.50	1		
R 02	55 02 726	49 40 759	Po+P	2	sve	drvo + lim	3.0	4.0	12.00	1		
R 03	55 02 724	49 40 772	P	1	do 1,5		4.0	10.5	42.00	3		Da
R 04	55 02 717	49 40 771	P+Pk	1,5	sve	šindra + lim	4.5	6.0	27.00	1	1	Da
R 05	55 02 667	49 40 784	Po+P+Pk	3	do zabata	drvo	5.0	9.5	47.50	2	1	
R 06	55 02 667	49 40 784	Po+P+Pk	3	sve	šindra + lim	4.5	6.0	27.00	1		Da
R 07	55 02 655	49 40 796	Po+P+Pk	3	do zabata		4.5	7.0	31.50	1		Da
R 08	55 02 657	49 40 810	P+Pk	1,5	sve	šindra + lim	4.5	6.0	27.00	1		
R 09	55 02 648	49 40 758	P+Pk	1,5	sve	salonit	4.5	7.0	31.50	1		Da
R 10	55 01 999	49 41 220	P	1	do 1,5		3.5	5.5	19.25	1		
R 11	55 01 921	49 41 243	P+Pk	1,5	sve	lim	5.0	7.0	35.00	1?		Da
R 12	55 01 900	49 41 233	P	1	do 1,0		3.0	4.0	12.00	1		
R 13	55 01 897	49 41 249	P	1	1 do 2		4.5	8.0	36.00	2		
R 14	55 01 902	49 41 259	P+Pk	1,5	sve	šindra + lim	4.0	6.5	26.00	1		Da
R 15	55 01 877	49 41 235	P	1	sve	lim	4.0	7.0	28.00	1		
R 16	55 01 871	49 41 240	Po+P	2	do 1		4.0	10.0	40.00	2		Da
R 17	55 01 875	49 41 260	P	1	do 2		4.0	11.0	44.00	3		
R 18	55 01 855	49 41 270	P	1	sve	šindra + lim	4.0	6.0	24.00	1		Da
R 19	55 01 838	49 41 308	Po+P	2	do zabata	šindra + lim	5.0	6.0	30.00	1		
R 20	55 01 851	49 41 293	P	1	sve	šindra + lim	4.5	8.0	36.00	1		
R 21	55 01 862	49 41 291	Po+P+Pk	3	sve	šindra + lim	4.5	8.0	36.00	1		Da
R 22	55 01 877	49 41 284	P	1	do 0,5		5.0	6.5	32.50	2		
R 23	55 01 876	49 41 278	P	1	do 0,5		5.0	7.0	35.00	1		
R 24	55 01 966	49 41 288	Po+P	2	sve	šindra + lim	7.0	10.0	70.00	2	1	Da
R 25	55 01 994	49 41 276	Po+P	2	1 do 1,5		4.5	5.5	24.75	1	1	Da
R 26	55 01 994	49 41 295	Po+P	2	sve	šindra + lim	4.5	4.5	20.25	1		
R 27	55 01 984	49 41 307	P	1	1 do 1,5		4.5	6	27.00	1	3	
R 28	55 01 985	49 41 313	Po+P	2	sve	šindra + lim	5.5	6.5	35.75	1	2	
R 29	55 01 980	49 41 319	P	1	0,5 do 2		6.0	9.5	57.00	1	1	Da
R 30	55 01 972	49 41 320	P+Pk?	1,5	1 do 2		5.5	7.5	41.25	1		
R 31	55 02 001	49 41 717	P+Pk	1,5	sve	šindra + lim	6.0	8.5	51.00	1	3	
R 32	55 02 046	49 41 666	P	1	do 1,5		5.0	13.0	65.00	2		
R 33	55 02 043	49 41 676	P	1	do 1		5.0	12.0	60.00	2	1	
R 34	55 02 062	49 41 658	P	1	do 0,5		6.0	7.5	45.00	1		Da
R 35	55 02 038	49 41 637	Po+P+Pk	3	sve	lim	5.5	8.0	44.00	2		
R 36	55 02 099	49 41 288	P	1	sve	šindra + lim	4.5	5.0	22.50	1	1	
R 37	55 02 110	49 41 281	P+Pk	1,5	sve	šindra + lim	4.0	15.0	60.00	5	3	
R 38	55 02 113	49 41 258	P	1	do 1,5	šindra + lim	5.0	8.0	40.00	2		
R 39	55 02 096	49 41 242	Po+P+Pk	3	do krova s oštećenjem	šindra + lim	5.0	8.0	40.00	1	1	
R 40	55 02 088	49 41 233	P	1	sve	šindra + lim	3.0	5.5	16.50	1		
R 41	55 02 092	49 41 230	P	1	sve	šindra + lim	4.0	5.0	20.00	1		
R 42	55 02 095	49 41 227	P	1	sve	šindra + lim	4.0	5.0	20.00	1		Da
R 43	55 02 075	49 41 221	P	1	do zabata	šindra + lim	5.0	6.0	30.00	1	1	
R 44	55 02 000	49 41 163										
R 45	55 01 973	49 41 256										

Skorpovac

Nadmorska visina: 950 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Skorpovac smještena je u planinskoj udolini na srednjem dijelu primorske terase Srednjeg Velebita. Smještena u zoni nadgorja na 950 m.n.v., njena dvojna forma dimenzija 0.8 x 1.0km nalazi se obotstrano uz šumsku cestu i VPP (Premužićeva staza). Na prijelazu iz Vrbanske Drage u dolinu Jatara s kojom gotovo da završava primorska terasa na toj visini, okružuju ju niži vrhovi sa gotovo svih strana: Ravni Vrh (oko 1220m) na sjeveroistoku, Stinov Vrh (1222m) na istoku, Velika Glava (1066m) na jugozapadu, te niz manjih vrhova u okolini.

Ostaci stana 01

POVIJESNO NASLIJEĐE

Planinsko sezonsko naselje koje u 20 stoljeću postaje stalno naseljeno. Žitelji su se prezivali Vrban, a bavili su se stočarstvom i prenošenjem drva. Posljednji Vrbani odselili su sredinom 1970-tih godina u Karlobag.

HPS uredio je 1969. godine sklonište u gospodarskoj kući Mile Vrbana.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale nadgorske cjeline bila je naseljena tokom većeg (ljetnog) dijela godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno s matičnim naseljem Pejakuša u podima, i Cesaricom u primorju. Horizontalno na

istoj terasi komunicirala je sa cjelinama Vrbanska Duliba na sjeveru i Jasenovača na sjeverozapadu. Preko prijevoja na kraju Bačić kose postojala je i komunikacija s unutrašnjosti Velebita, u smjeru Kugine Kuće.

Topografija udoline je nepravilna, dvije bubrežaste udoline pozicionirane svaka sa svoje strane ceste koja prolazi po

hrptu između njih. Za razliku od sjeverne udoline (sjeveroistočna strana ceste) koja se otvara prema Vrbanskoj dragi na sjeveru, južna udolina (jugozapadna strana ceste) u potpunosti je utopljena u okolne padine, tamo je i smještena većina stanova, velika zajednička šterna i sam centar naselja. Evidentirano je ukupno 19 objekata koje prema smještaju možemo

Šterna uz stan 01 (gore) i ostaci stana 21 (lijevo)

Ostaci stana 05 s vidljivom pregradom među prostorijama

podijeliti u tri grupacije: 1. stanovi na hrptu (10 stanova), 2. stanovi na rubu udoline – istočna skupina (3 stana), i 3. stanovi na rubu udoline – zapadna skupina (6 stanova). Evidentirani raspored gotovo svih stanova odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektiranoj na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu. Tri stana iz prve skupine iznimno su orijentirani sjeverno.

Iako Skorpovac pripada nadgorskom tipu cjeline gdje su uobičajeni prizemni stanovi (9 stanova, 36%) s eventualno odvojenim potkovnanim prostorom (6 stanova, 24%), detektiran je značajni postotak većih troetažnih stanova s i podrumom i potkovnjem (10 stanova, 40%). Zbog izostanka vrhgorja u Srednjem Velebitu pastiri su se u nadgorskim stanovima sa stokom zadržavali znatno duže nego što je to bio slučaj na Sjevernom Velebitu. Zato je određeni postotak imućnijih i većih obitelji sagradio kvalitetnije i veće objekte

nego što je u tom visinskem pojasu uobičajeno. Vrbanska Duliba i Skorpovac su posebno karakteristični po velikom postotku viših i tlocrtno većih stanova.

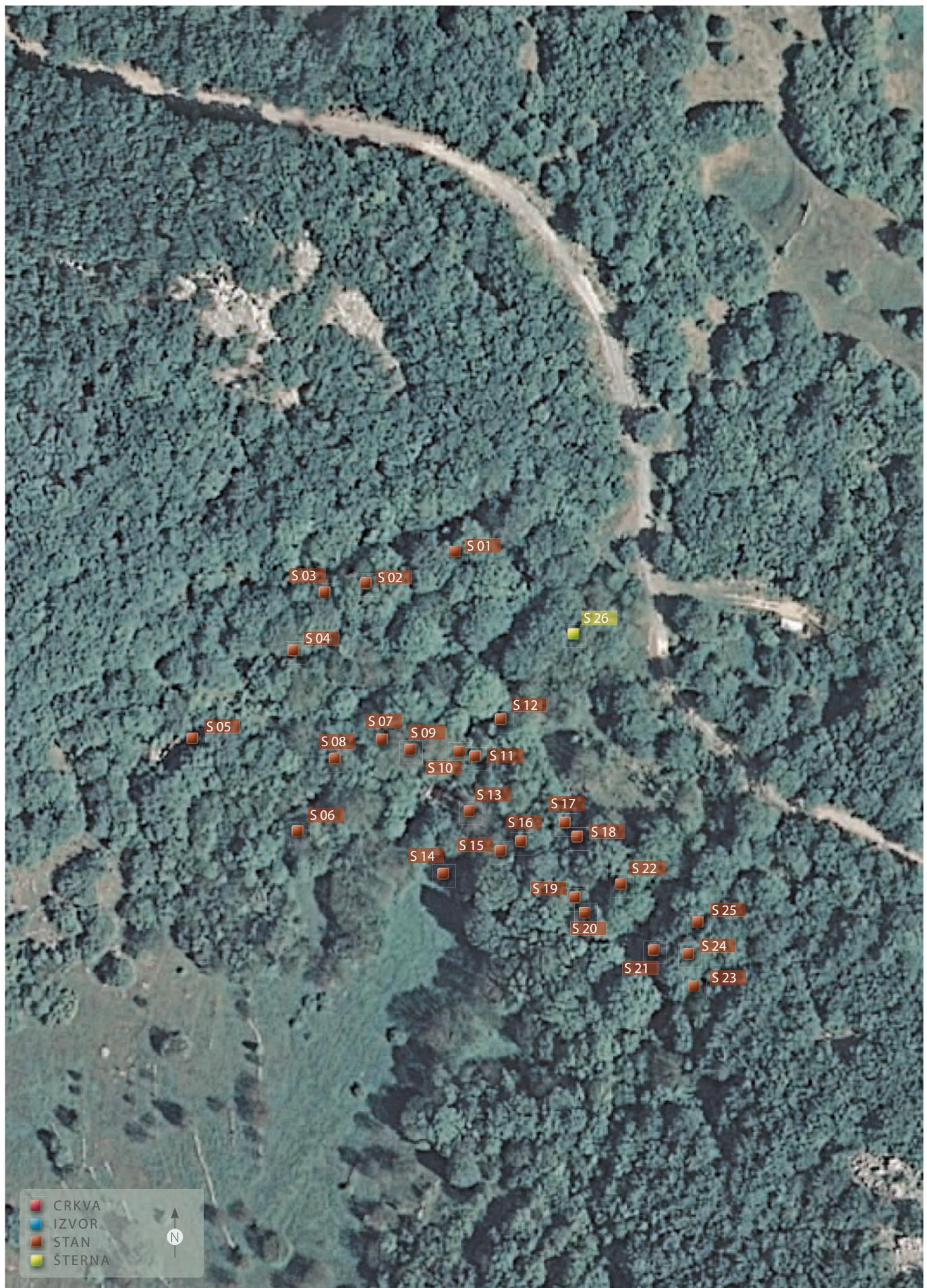
Stanovi prilično variraju u tlocrtnoj površini, sa projektom od 50 m^2 većina ih je između 20 i 55 m^2 . Najveći je stan SK21 od 120m^2 , dok je najmanji stan oko 14 m^2 . Uglavnom su jednoprostorni (14), rijedje dvoprostorni (7) ili troprostorni (4). 12 stanova (48%) nezavisno od njihove prostornosti posjeduje po jedan do dva manja pomoćni objekt (ukupno ih je 13). Kod 3 stana (12%) evidentirano je posjedovanje šterne, razlog tome malom postotku je postojanje velike zajedničke šterne u centru naselja.

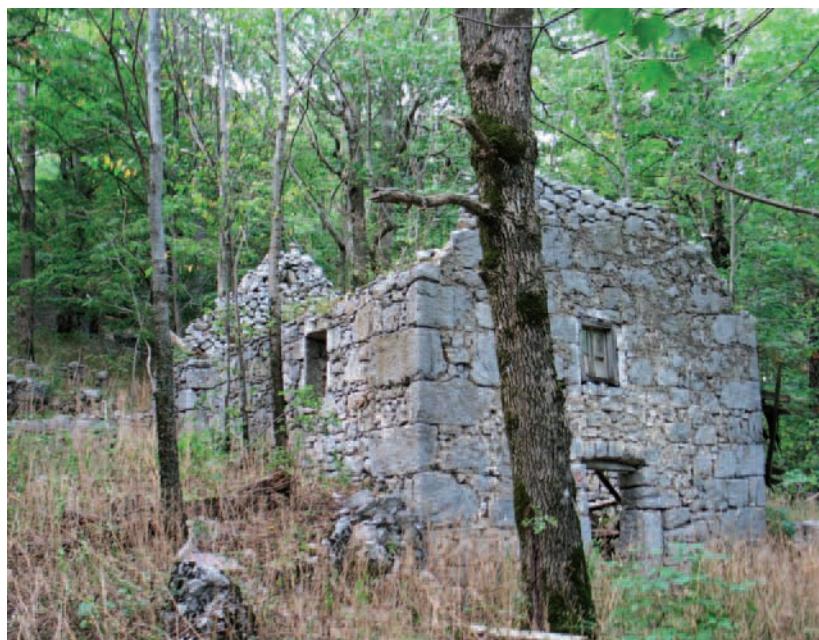
Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovistem prekrivenim šindrom. Samo jedan stan je doživio svoju obnovu sredinom 20. stoljeća, karakterističnu za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala

limenim pokrovom. 1 stan (4%) je obnovljen iza 2000. godine, krov je prekiven limom. Unatoč nadprosječnoj veličini stanova, u usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su prosječno očuvani, niti jednom nije u potpunosti očuvano krovište. 7 stan (28%) ima u potpunosti očuvano kameni zidje uključujući i zabate, 5 (20%) ih je očuvano do pune visine bez zabata, dok ih je 12 (48%) očuvano manje od 1m visine. Stanje očuvnosti Skorpovca posljedica je njegovog ranog napuštanja.

Obnovljen stan 03

Velika
državna šterna

Ostaci
stana 07

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
S 01	55 04 643	49 38 666	P+Pk	1.5	do zabata		5.0	9.5	47.50	2	1	Da
S 02	55 04 617	49 38 657	Po+P+Pk	3	do zabata		5.0	9.0	45.00	1	1	
S 03	55 04 605	49 38 654	P	1	sve	lim	3.5	4.0	14.00	1		
S 04	55 04 596	49 38 637	Po+P+Pk	3	do zabata	šindra	4.5	10.0	45.00	2	2	
S 05	55 04 566	49 38 611	Po+P+Pk	3	do zabata	šindra	6.0	14.0	84.00	1	1	Da
S 06	55 04 597	49 38 584	P+Pk	1.5	0,5		5.0	6.5	32.50	1		
S 07	55 04 622	49 38 611	Po+P+Pk	3	do zabata	šindra	5.0	8.5	42.50	1		
S 08	55 04 608	49 38 605	P	1	do 0,5		5.0	8.0	40.00	2	1	
S 09	55 04 630	49 38 608	P	1	do 1		5.5	10.0	55.00	1		
S 10	55 04 645	49 38 607	Po+P+Pk	3	do 2		5.5	8.5	46.75	1	1	
S 11	55 04 649	49 38 606	P+Pk	1.5	do 1,5		4.5	4.5	20.25	1	1	
S 12	55 04 657	49 38 617	P+Pk	1.5	do 1,5		4.5	12.0	54.00	3		
S 13	55 04 648	49 38 590	Po+P+Pk	3	do 2,5		6.0	11.5	69.00	3	1	
S 14	55 04 640	49 38 571	Po+P+Pk	3	do 2		5.5	6.5	35.75	1		
S 15	55 04 657	49 38 578	P	1	do 0,5		6.5	6.5	42.25	2	1	
S 16	55 04 663	49 38 581	Po+P+Pk	3	do 1,5		5.5	10.0	55.00	2	1	
S 17	55 04 676	49 38 586	P	1	do 1		4.5	6.0	27.00	1		
S 18	55 04 679	49 38 583	P+Pk	1.5	do 1,5		5.5	7.0	38.50	1	1	
S 19	55 04 679	49 38 564	P	1	do 1		4.0	5.5	22.00	1		
S 20	55 04 681	49 38 561	P	1	do 1		5.0	5.5	27.50	1		
S 21	55 04 702	49 38 549	Po+P+Pk	3	do zabata	šindra	5.0	24.0	120.00	3		
S 22	55 04 692	49 38 568	P	1	do zabata		10.0	10.0	100.00	2		Da
S 23	55 04 714	49 38 538	P	1	do 2		5.0	5.0	25.00	1	1	
S 24	55 04 712	49 38 548	Po+P+Pk	3	1,5 do 2		7.0	12.0	84.00	2		
S 25	55 04 715	49 38 557	P+Pk	1.5	1		5.5	12.0	66.00	3		
S 26	55 04 678	49 38 642										

Vrbanska Duliba

Nadmorska visina: 980 m
Valorizacija: lokalni značaj
Stanje zaštite: evidentirano
Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Vrbanska Duliba smještena je u planinskoj udolini na srednjem dijelu primorske terase Srednjeg Velebita. Smještena u zoni nadgorja na 980 m.n.v., njezina forma jednakostraničnog trokuta stranice okvirno o.3 km nalazi se istično uz šumsku cestu i VPP (Premužićeva staza). U pitomom okruženju Vrbanske Drage nadvisuje ju nekoliko istaknutih vrhova: Merilov Vrh (1229m) na istoku, Stinov Vrh (1222m) na jugoistoku te niz manjih vrhova u okolini.

POVIJESNO NASLIJEĐE

Nekada sezonsko naselje, početkom 20 stoljeća imalo je stalne stanovnike koji su se bavili stočarstvom i ratarstvom. U svrhu obrane

usjeva od veprova postavljali su dvostrukе ograde oko malih oranica. Na kamene zidove metar visoke morali su podignuti još metar visoke

drvene ograde, da im veprovi ne izruju krumpire.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale nadgorske cjeline bila je naseljena tokom većeg (ljetnog) dijela godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno s matičnim naseljem Pejakuša u podima, i Cesarićom u primorju. Horizontalno na istoj terasi komunicirala je sa cjelinama Radlovac na sjeveru, Jasenovača na zapadu i Skorpovac na jugu. Preko prijevoja na kraju Bačić kose postojala je

i komunikacija s unutrašnjosti Velebita, u smjeru Kugine Kuće.

Topografija udoline je pravilna u obliku jednakostraničnog trokuta. Sjeverni brid koji odvaja Vrbansku dragu od Dulibe je hrbat na kojem je smještena većina stanova i sam centar naselja. Evidentirano je ukupno 19 objekata koje prema smještaju možemo podijeliti u tri grupacije: 1. stanovi na hrptu (10 stanova), 2. stanovi na rubu udoline – istočna skupina (3 stana), i 3. stanovi na rubu udoline – zapadna skupina (6 stanova).

Ostaci stana 14

Detalji stana 18, najvećeg stana doline

Evidentirani raspored gotovo svih stanova odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektiranoj na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu. Tri stana iz prve skupine iznimno su orijentirani sjeverno.

Iako Vrbanska Duliba pripada nadgorskому tipu cjeline gdje su uobičajeni prizemni stanovi (7 stanova, 37%) s eventualno odvojenim potkrovni prostorom (5 stanova, 26%), detektiran je značajni postotak većih dvoetažnih stanova s dodanim podrumom (3 stanova, 16%), i troetažnih stanova s i podrumom i potkrovljem (4 stanova, 21%). Zbog izostanka vrhgorja u Srednjem Velebitu pastiri su

se u nadgorskim stanovima sa stokom zadržavali znatno duže nego što je to bio slučaj na Sjevernom Velebitu. Zato je određeni postotak imućnijih i većih obitelji sagradio kvalitetnije i veće objekte nego što je u tom visinskom pojusu uobičajeno. Vrbanska Duliba i Skorpovac su posebno karakteristični po velikom postotku viših i tlocrtno većih stanova.

Stanovi prilično variraju u tlocrtnoj površini, sa projekcijom od 50 m^2 većina ih je između 37 i 60 m^2 . Najveći je stan VD18 od 123 m^2 , dok je najmanji stan oko 18 m^2 . Uglavnom su dvoprostorni (12), rijeđe jednoprostorni (5), troprostorni (1) ili 5-prostorni (1). 3 stana (16%) nezavisno od njihove prostornosti posjeduje

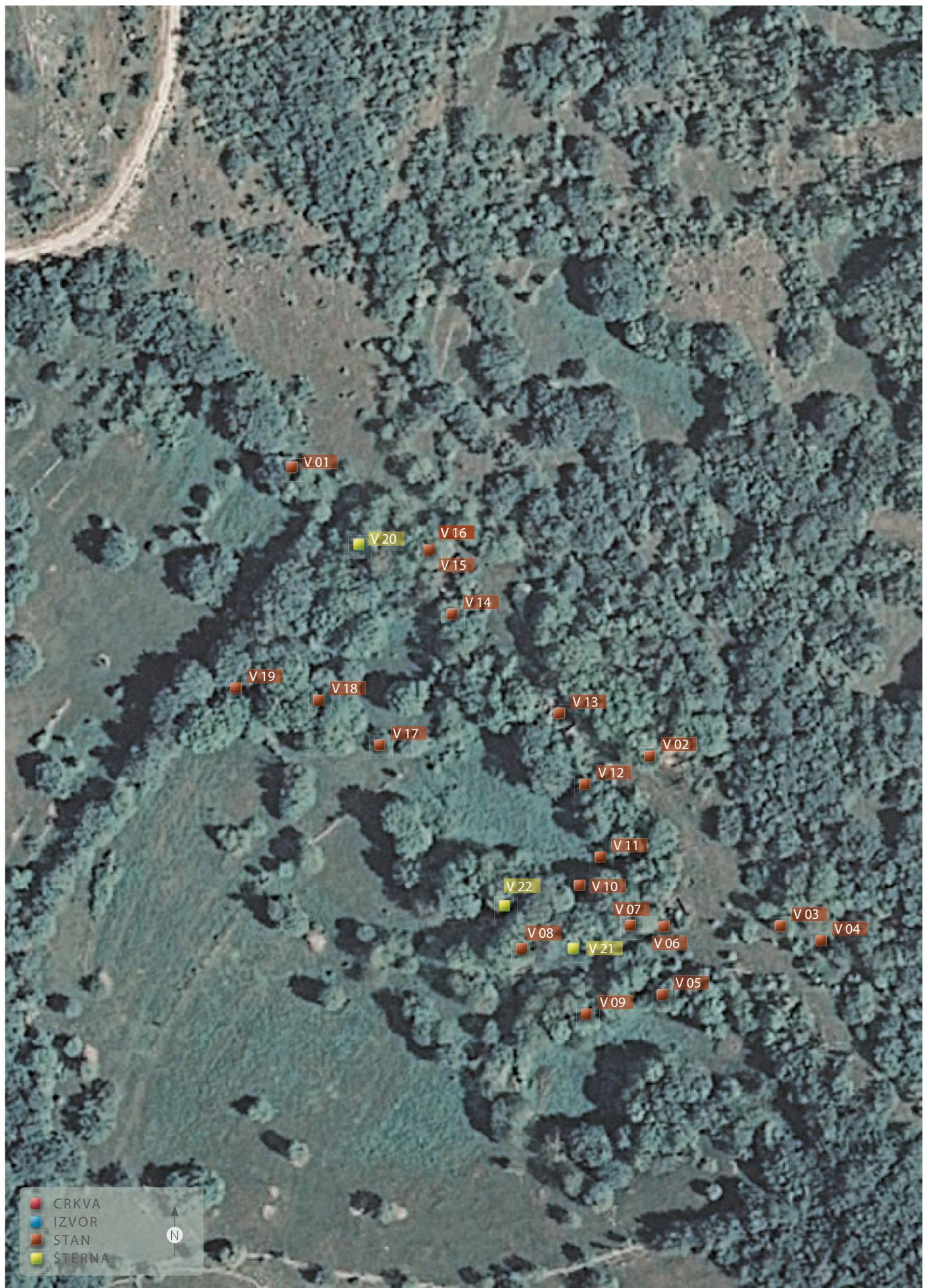
po jedan manji pomoći objekt. Kod 6 stanova (32%) evidentirano je posjedovanje šterne (ukupno 7 šterni), razlog tome nešto većem postotku je nepostojanje izvora u udolini.

Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovištem prekrivenim šindrom. Niti jedan stan nije doživio svoju obnovu sredinom 20. stoljeća, karakterističnu za velik broj velenbitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. Unatoč nadprosječnoj veličini stanova, u usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su loše očuvani, niti jednom nije u potpunosti očuvano krovište. 1 stan (5%) ima u

potpunosti očuvano kameno zidje uključujući i zabate, 6 (32%) ih je očuvano do punе visine bez zabata, dok ih je 12 (63%) očuvano manje od 1m visine. Stanje očuvanosti Vrbanske Dulibe posljedica je njezinog ranog napuštanja.

Šterna uz stan 07

Šterna uz cestu u blizini stana 01

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
V 01	55 04 119	49 39 792	Po+P+Pk	3	do 1,5		5.0	9.0	45.00	2		
V 02	55 04 224	49 39 707	Po+P	2	do 0,5		6.0	8.5	51.00	2		Da
V 03	55 04 263	49 39 657	P+Pk	1,5	do 1		5.5	8.5	46.75	2		
V 04	55 04 275	49 39 653	P+Pk	1,5	do 0,5		5.5	7.5	41.25	1		
V 05	55 04 228	49 39 637	Po+P	2	do 0,5		5.0	7.5	37.50	2		
V 06	55 04 229	49 39 657	P	1	do 0,5		3.5	5.0	17.50	1		
V 07	55 04 219	49 39 657	P+Pk	1,5	do 0,5		5.5	7.5	41.25	2		
V 08	55 04 187	49 39 650	P+Pk	1,5	do 1		5.0	19.0	95.00	5		
V 09	55 04 206	49 39 631	P	1	do 1		4.5	8.0	36.00	2		
V 10	55 04 204	49 39 669	Po+P+Pk	3	1 do 2		6.5	9.0	58.50	2		
V 11	55 04 210	49 39 677	P	1	do 0,5		5.0	10.0	50.00	2		
V 12	55 04 205	49 39 699	Po+P	2	do 2		4.5	8.5	38.25	2		
V 13	55 04 198	49 39 720	P+Pk	1,5	do 2		5.0	11.0	55.00	2	1	
V 14	55 04 166	49 39 749	Po+P+Pk	3	do 2		5.0	12.0	60.00	2	1	Da
V 15	55 04 160	49 39 767	P	1	do 1,5		5.0	9.0	45.00	2		
V 16	55 04 160	49 39 769	P	1	do 0,5		5.0	5.0	25.00	1		
V 17	55 04 145	49 39 710	P	1	do 0,5		4.0	8.0	32.00	1		
V 18	55 04 127	49 39 723	Po+P+Pk	3	do zabata	šindra	6.5	19.0	123.50	3	1	Da 2
V 19	55 04 103	49 39 727	P	1	do 0,5		6.0	8.0	48.00	1		
V 20	55 04 139	49 39 768										Da
V 21	55 04 202	49 39 650										Da
V 22	55 04 182	49 39 663										Da

Mlinište

Nadmorska visina: 1000 m

Valorizacija: lokalni značaj

Stanje zaštite: evidentirano

Prijedlog zaštite: prostornim planom

SMJEŠTAJ

Ruralna cjelina Mlinište smještena je u planinskoj udolini na sjevernom dijelu primorske terase Srednjeg Velebita. Smještena u zoni nadgorja na 1000 m.n.v., njezina nepravilna izdužena forma okvirnih dimenzija 0.7 x 2.0 km prostire se u smjeru SSI-JJZ i, uz susjedni Radlovac, jedna je od najvećih velebitskih pastirskih naseobina. Okružena je najvišim vrhovima Srednjeg Velebita (osim Zečka): Ograđenik (1604m) sa sjeverne strane, Malovan (1610m) sa sjeveroistočne i Šatorina (1662m) sa istočne.

POVIJESNO NASLIJEĐE

Mliništa su jedno od najvećih naselja sezonskog karaktera u srednjem Velebitu. Prema predaji Podgoraca, nekada

su svećenici s Raba (zapravo rapski biskup) ovdje imali mlinove koje je pokretala voda s obližnjeg, danas posve malog, presahlog vrela na krajnjem istočnom dijelu Mliništa, bliže

Premužičevoj stazi i prema putu koji vodi u Radlovac. Po dolasku Bunjevaca, šume su posjećene, pa je i zbog toga voda brže i lakše nestajala i tako su propali mlinovi. Zapadno od Mliništa, na putu kroz dolac Sinokos, s gornje strane nalazi se bunar uz koji je vezana priča o zakopanom blagu. U središtu polja nalazi se mala planinska crkvica posvećena sv. Jeleni Cesarici. Današnja crkva sagrada je oko 1900. godine troškom jednog od imućnijih Mandića o čemu svjedoči i natpis postavljen s lijeve strane vrata. Crkva je nekada bila ukrašena slikama i planinskim cvijećem.

Najvjerojatnije je prije ove crkve postojala neka starija crkva koja je zbog trošnosti, kao suhozidina ili drvena građevina, odavno nestala. O tome svjedoči, uz današnju crkvu svećenikov (popov) stan, veća zidana ruševina podignuta negdje u XIX stoljeću.

POSTOJEĆA IZGRADNJA

Kao i ostale nadgorske cjeline bila je naseljena tokom većeg (ljetnog) dijela godine. Kroz pastirska kretanja tokom godine bila je vezana brdskim stazama vertikalno s matičnim naseljima na terasi 'poda': naselja Marama, Prizna i Starčević

Štrena uz stan 15

Ostatak mlinskog kamenja ugrađen u suhozid i crkva sv. Jelene

Ostaci stana 41

Pod, te Jablancem u primorju. Horizontalno na istoj terasi komunicirala je sa cjelinama Starčević i Jurčić dolac na sjeveru, te Radlovac na jugu. Preko prijevoja Ograđenica postojala je i komunikacija s unutrašnjosti Velebita, u smjeru Štirovače i Kugine Kuće.

Topografija udoline je kompleksna, sastoji se od tri pod udoline (sjeverna srednja i južna) i jednog brežuljka (između srednje i južne). Stanovi su pozicionirani po rubnim padinama, primarno južno i jugozapadno orijentirani, sekundarno na ostalim padinama koje su visoke i strme te time pružaju dobru

zaštitu. Evidentirano je ukupno 47 objekata koje prema smještaju možemo podijeliti u četiri grupacije: 1. krajnji jug južne udoline (21 stan), 2. oko brežuljka između južne i srednje udoline (10 stanova), 3. centralna skupina na prelasku iz srednje u sjevernu udolinu (13 stanova i crkvica), i 4. je krajnji sjeverni dio sjeverne udoline (3 detektirana stana). Evidentirani raspored odgovara logici raspoređivanja pastirskih stanova u ruralnim cjelinama, detektiran na istraživanjima nastanka krajobraza pastirskih cjelina na Sjevernom Velebitu.

Iako Mlinište pripada nadgorskom tipu cjeline gdje su uobičajeni prizemni stanovi (33 stana, 70%) s eventualno odvojenim potkrovnim prostorom (6 stanova, 13%), detektiran je određeni postotak većih dvoetažnih stanova s dodanim podrumom (6 stanova, 13%), te manji broj troetažnih stanova i s podrumom i potkrovljem (2 stana, 4%). Zbog izostanka vrhgorja u Srednjem Velebitu pastiri su se u nadgorskim stanovima sa stokom zadržavali znatno duže nego što je to bio slučaj na Sjevernom Velebitu. Zato je određeni postotak imućnijih i većih

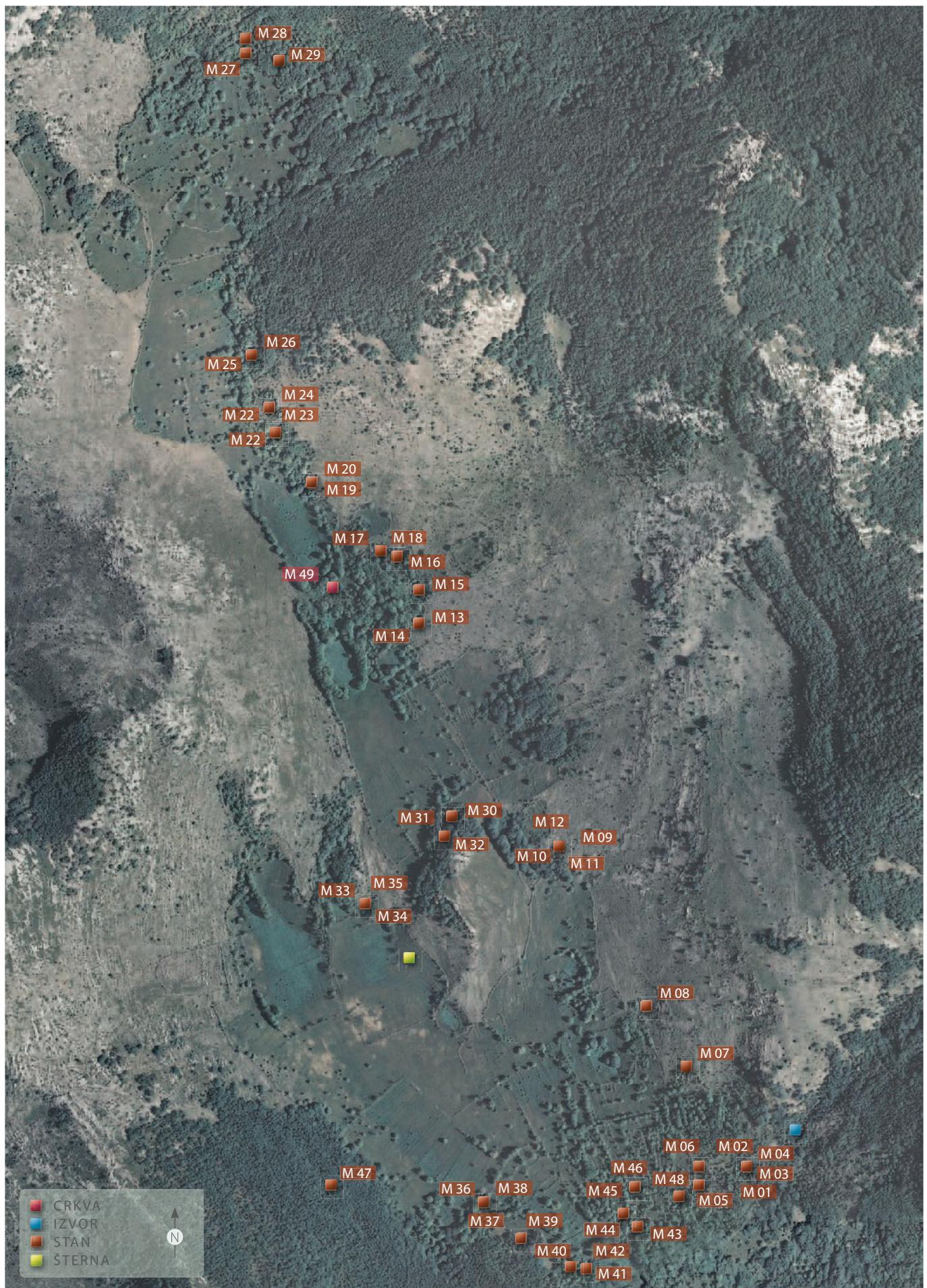
obitelji sagradio kvalitetnije i veće objekte nego što je u tom visinskom pojusu uobičajeno (citat).

Stanovi prilično variraju u tlocrtnoj površini, sa prosjekom od 37 m^2 većina ih je između 24 i 45 m^2 . Najveći je troprostorni stan „L“ oblika (Mo5) od 65 m^2 , dok su najmanji stanovi oko $12\text{--}15 \text{ m}^2$. Uglavnom su dvoprostorni (24), rjeđe jednoprostorni (19), dok ih je samo nekoliko većih, troprostornih (4). 27 stanova nezavisno od njihove prostornosti posjeduje manje pomoćne objekte, njih ukupno 40. Kod samo 7 stanova (15%) evidentirano je posjedovanje šterne, razlog tome je postojanje dva stalna izvora u udolini,

izvori Korita i Mlinice. Nalaze se oba u njezinom jugoistočnom dijelu. Stanovi su tradicionalno svi građeni od kamena s drvenim krovištem prekrivenim šindrom. Niti jedan stan nije doživio svoju obnovu sredinom 20. stoljeća, karakterističnu za velik broj velebitskih cjelina kada su se fasade žbukale vapnom i šindra zamjenjivala limenim pokrovom. Unatoč tome, u usporedbi sa ostalim cjelinama, stanovi su relativno dobro očuvani iako niti jednom nije u potpunosti očuvano krovište. 17 stanova (36%) ima u potpunosti očuvano kameni zide uključujući i zabate, 18 (38%) ih je očuvano do pune visine bez zabata, dok ih je 12 (26%) očuvano manje od 2m visine.

Ostaci stana 17

BROJ	GPS - X	GPS - Y	Katovi	Broj katova	Očuvano	Krov	Širina	Dužina	Površina	Broj prostorija	Ostali objekti	Šterna
M 01	55 01 942	49 43 100	P	1	zabat	šindra	5	7	35.00	1	1	
M 02	55 01 942	49 43 100	P	1	2	šindra	5	8	40.00	2	1	
M 03	55 01 942	49 43 100	P	1	1,5	šindra	3.5	4	14.00	1	0	
M 04			P	1	2	šindra	5	10	50.00	3	0	
M 05	55 01 870	49 43 081	P	1	2	šindra	8	10	65.00	3	0	
M 06	55 01 868	49 43 111	P	1	zabat	šindra	5	10	50.00	2	2	
M 07	55 01 850	49 43 261	P	1	2	šindra	4	11	44.00	2	0	
M 08	55 01 788	49 43 356	Po+P+Pk	3	zabat	šindra	5	9	45.00	2	3	
M 09	55 01 658	49 43 595	P+Pk	2	3	šindra	6	6.5	39.00	1	1	
M 10			P	1	2	šindra	6	10	60.00	3	0	
M 11			P	1	1,5	šindra	4	6	24.00	1	0	
M 12			P	1	zabat	šindra	4	6	24.00	1	0	
M 13	55 01 444	49 43 941	Po+P+Pk	3	zabat	šindra	6	6	36.00	1	5	Da
M 14			P	1	1	šindra	6	8	48.00	2	0	
M 15	55 01 444	49 43 994	P+Pk	2	zabat	šindra	4	10	40.00	3	1	Da
M 16	55 01 409	49 44 046	P	1	zabat	šindra	4	7	28.00	2	1	
M 17	55 01 386	49 44 051	P	1	zabat	šindra	4	7	28.00	1	0	Da
M 18			P	1	2	šindra	4	8	32.00	2	1	
M 19	55 01 284	49 44 155	P	1	2	šindra	5	6	30.00	1	1	
M 20			P	1	2	šindra	4	6	24.00	2	1	
M 21	55 01 231	49 44 238	P	1	2	šindra	5	8	40.00	2	0	
M 22	55 01 217	49 44 267	Po+P	2	zabat	šindra	4	10	40.00	2	0	Da
M 23			P	1	1,5	šindra	6	6	36.00	1	1	
M 24			P	1	2	šindra	5	8	40.00	2	0	Da
M 25	55 01 193	49 44 353	Po+P	2	4	šindra	5	5	25.00	1	3	
M 26			Po+P	2	4	šindra	5	9	45.00	2	1	
M 27	55 01 180	49 44 819	P	1	2	šindra	5	10	50.00	1	0	Da
M 28	55 01 186	49 44 842	Po+P	2	zabat	šindra	5	8	40.00	2	0	
M 29	55 01 229	49 44 809	P	1	1	šindra	4	7	28.00	1	0	
M 30	55 01 493	49 43 648	P	1	zabat	šindra	5	8	40.00	1	1	
M 31	55 01 483	49 43 616	P+Pk	2	zabat	šindra	5	11	55.00	2	0	
M 32			P	1	1	šindra	3	4	12.00	1	1	
M 33	55 01 363	49 43 509	P+Pk	2	zabat	šindra	5	7	35.00	2	1	
M 34			Po+P	2	2	šindra	5	8	40.00	2	1	
M 35			Po+P	2	3	šindra	5	8	40.00	1	0	Da
M 36	55 01 548	49 43 049	P	1	2	šindra	4	9	36.00	2	1	
M 37			P	1	zabat	šindra	4	7	28.00	2	1	
M 38			P	1	1,5	šindra	5	8	40.00	2	1	
M 39	55 01 599	49 43 001	P	1	1,5	šindra	4	5	20.00	1	1	
M 40	55 01 678	49 42 956	P+Pk	2	zabat	šindra	4	7	28.00	1	0	
M 41	55 01 696	49 42 948	P	1	zabat	šindra	4	7	28.00	2	2	
M 42			P	1	1,5	šindra	4	6	24.00	1	2	
M 43	55 01 770	49 43 014	P	1	2	šindra	5	6	30.00	1	2	
M 44			P	1	1	šindra	5	9	45.00	2	2	
M 45	55 01 755	49 43 039	P	1	1-2	šindra	5	9	45.00	2	0	
M 46	55 01 770	49 43 077	P	1	1	šindra	3.5	8	28.00	2	0	
M 47	55 01 837	49 43 061	P+Pk	2	zabat	šindra	5	9	45.00	2	1	
M 48	55 01 311	49 43 997										
M 49												

SMJERNICE ZA ADAPTACIJU POSTOJEĆIH STANOVA

U POSLJEDNJE VRIJEME SVJEDOCI smo velikog interesa za obnovom pastirskih stanova koji postaju atraktivni kako za povremeni boravak tako i za razvoj turizma na Velebitu čime neminovno dolazi do prenamjene njihove izvorne funkcije i unosa novih elemenata u prostor. Osnovna karakteristika pastirskog stana je utilitarnost, odnosno prilagođenost funkciji, te uporaba lako dostupnog i tada jeftinog materijala za gradnju. Oblikovanjem u skladu s funkcijom i materijalom rezultiralo je skromnim dimenzijama, jednostavnim oblikovanjem,

odsustvom ukrasa i uklopljenošću u krajobraz. Napuštanjem tradicionalnog načina života i privredivanja uvode se novi sadržaji sukladni suvremenim potrebama (komfornije stanovanje, sanitarni čvor, parkiralište, boravak pred stanom) što adaptaciju čini složenim procesom.

Ono što bi adaptacija i prenamjena trebala zadržati, a nova gradnja preuzeti od stare su svakako arhetipska obilježja: položaj građevine na parceli, osnovnu mjeru oblikovanja i dimenzioniranja volumena »

- » i upotrebu lokalnih boja i materijala u najvećoj mogućoj mjeri. Ukoliko dolazi do nove gradnje, imperativ bi trebao biti kvalitetno arhitektonsko rješenje suvremene graditeljske prakse i oblikovanja, uz poštivanje arhetipskih obilježja gradnje i ambijentalnih kvaliteta prostora, te izbjegavanje arhitektonskih elemenata stranih podneblju.

TIPOLOŠKO UKLAPANJE

Tipološko uklapanje podrazumijeva preuzimanje tradicijskih oblika usklađenih s namjenom (pravokutni tlocrt s dvostrešnim krovom), osnovnih detalja (veličina i tip prozora i vrata), te reinterpretaciju starih građevinskih i oblikovnih elemenata (streha, ložište, bunar, popločenje prostora pred okućnicom). Prostor uz kućicu može se oplemeniti sadnjom autohtonog bilja.

GRAĐEVNI MATERIJALI I KONSTRUKCIJA

ZID Obzirom na izuzetnu vrijednost prostora Velebita, predlažemo da se zid izvede na tradicijski način zidan kamenim blokovima vezanim mortom. No, danas sukladno suvremenim mogućnostima gradnje i komfora vezano za pitanje izolacije i unutarnje obrade plohe zida, moguće je umjesto kamenog zida izvesti višeslojni zid. Vanjsko lice višeslojnog zida izvodi se od kamena, a unutarnje lice od opeke ili betona. Kod višeslojnog zida složenog od opeke ili betona i kamena pogrešno je predvidjeti debljinu samo od 20 ili 25 cm. Zidanje kamenom i kod višeslojnog zida treba zadržati svoje karakteristike, kamen treba nepravilno slagati, a mora zauzimati barem pola ili 2/3 debljine zida. Debljina zida s vanjskim licem od kamena, a unutarnjim od betona ili opeke, u jednostranoj oplati mora biti najmanje 45 cm.

POSTUPAK SANACIJE KAMENOG ZIDA Zid se detaljno čisti od svega raslinja, posebno njihovog korijenja, zatim od zemlje, starog morta i sitnog kamenja koje sipi iz fuga. Treba dobro očistiti fuge do dubine do koje se može doći, odnosno do zdravog, čistog dijela, dok dijelove gdje je mort čvrst i zdrav, ne treba dirati.

Vanjski zidovi se Peru vodom pod pritiskom, a pranjem se mora ukloniti sav preostali sipljivi materijal iz fuga te nečistoće i naslage lišajeva i gljivica sa površine kamena. Posebno treba paziti da se zid ne natopi velikom količinom vode koja ne otječe.

Potrebno je dobaviti birani kamen iste vrste, boje i kvalitete kakav je originalni kamen. U ovim područjima to je najčešće velebitski kamen,

autohtoni materijal koji je poslužio za gradnju. Kamen se dobavlja u nepravilnim komadima koji se svaki posebno odabire u lokalnom kamenolomu, odnosno koriste se prethodno izvađeni komadi kamenja pronađeni u okolini objekta. Treba izabrati takve komade koji su približno istih dimenzija kao originali, kako bi se prezidavanjem zida i zazidavanjem manjih rupa u očuvanom zidnom platu (koje su nastale ispadanjem kamenih komada djelovanjem zuba vremena: smrzavanje, slabljenje vezivnog materijala i sl.) kamena struktura ujednačila. Sav eventualno novi kamen mora biti zdrav, bez

»

pukotina i ukoliko je vađen iz kamenoloma prosušen od majdanske vlage. Kamen je potrebno grubo priklesati, a potrebno je predvidjeti i otklesavanje kako bi pojedini komadi što bolje pristajali jedan uz drugi na način kako je to izvedeno u originalnom zidu. Novi kamen treba pažljivo pripasati u rupu i uzidati s vapnenim mortom omjera 1:3, spravljenim suhim gašenjem živog vapna. Svaki kameni element mora biti tako odabran ili obrađen da što bolje pristaje tamo gdje se ugrađuje (kao kod zidanja suhozida) i da sam stoji i bez veziva, a da se koristi što manja količina morta između dva kama (reške trebaju biti manje)

Fugiranje se također izvodi vapnenim mortom sa hidrauličkim vapnom. Fuge treba izvesti udubljene (s prstom) i u blagom padu prema van radi lakšeg otjecanja vode od oborina. U mortu se za punilo koristi slijedeći sastav: dvije trećine (2/3) punila je riječni pijesak granulacije 0-10 mm, a u preostaloj trećini (1/3) pola je drobljeni kamen (iz kamenoloma) granulacije 4-10 mm (1/6), a polovica je drobljena opeka granulacije 4-10 mm (1/6). Mort se treba zamiješati sa što manje vode te dobro promiješati, najbolje ručno lopatom ili ručnim mikserom. Fugiranje se izvodi tako da se mort pažljivo nabacuje žlicom u prethodno dobro očištene fuge tako da što bolje popuni šupljine. Ukoliko ➤

» ima širih fuga, u mort se utisnu i manji komadi kamena. Mort se utisne u fugu i grubo zaravna malom špahtlom čiji se brid okrene okomito na plohu fuge. Završni sloj fuge treba biti hrapav i po boji sličan okolnom kamenu ili za nijansu tamniji.

Cementni mort je tvrd i krut materijal, često znatno tvrđi od osnovnog materijala pa se kod zidova građenih, odnosno fugiranih cementnim mortom događa da umjesto na spojevima (fugama) pucaju po osnovnom materijalu. Cement brzo veže, ali pri tome lako ispuca, pa nastaju pukotine kroz koje voda prodire u konstrukciju i tu ostaje zarobljena jer nepropusni cementni mort u fugama ne dozvoljava vlazi da ishlapi. Nakupljena voda prolaskom kroz sredinu zida razara oslabljeni stari mort pa tako počinje proces ubrzanog propadanja konstrukcije. Cement je i izvor topivih soli koje uz prisustvo vlage migriraju kroz osnovni materijal i na njegovoj površini kristaliziraju, čime se razara površinska struktura kamena ili opeke. Zbog svega navedenog cement treba izbjegavati u radovima na povijesnim zgradama, ali i na novim objektima građenim od kamena. Ukoliko se ipak djelomično ili u potpunosti cement koristi umjesto vapna, preporuča se bijeli cement jer on sadrži manje soli od običnog „portland“ cementa.

KROVIŠTE I POKROV Dvostrešno drveno kroviste mora imati veznu gredu ili pajantu (u slučaju otvorene krovne konstrukcije). Ukoliko se prostor tavana zatvara, horizontalnu silu mogu preuzeti stropne grede na koje se postavlja daščani pod. Horizontalan betonski serklaž kod malih tlocrtnih gabarita i male visine, kao što je slučaj sa stanicima, nije potreban.

Za pokrov se preporuča postavljanje šindre u dva do tri sloja. Šindru je potrebno impregnirati fungicidom kako bi se produžio njen vijek trajanja. Ukoliko je pokrov od poinčanog lima potrebno ga je postaviti u vertikalnim trakama širine cca 60 cm.

Preporuča se izvođenje oluka u svrhu skupljanja vode u cisterne u materijalu pokrova

„TERASA“ I PUTELJAK Ukoliko postoji potreba za popločavanje površine ispred stana, površina ne smije biti veća od površine stana i popločava se isključivo pločama lokalnog lomljenog kamena utisnutog u pijesak ili travu, bez cementnih fuga.

BUNAR Neprimjereno oblikovana kruništa bunara potrebno je obložiti ili u potpunosti zamjeniti kamenom.

OGRADA U ruralnim predjelima tradicijska kuća najčešće nema posebno definirane okućnice, niti parcele onako kako je danas poimamo. U organizaciji prostora dolazi do spontanog prožimanja privatnog i javnog prostora koji su veoma rijetko striktno odijeljeni. Ako postoji ograda, ona je najčešće u suhozidu i njena je uloga utilitarna (ograđuje prostor ispaše, služi kao podzid kosom terenu, čuva plodnu zemlju ili nasade od stoke), a ne formalna u smislu ogradijanja privatnog posjeda. Takav princip tzv. otvorene parcele bilo bi dobro zadržati kako bi sačuvali postojeću rahlu strukturu građevina.

ARHITEKTONSKI ELEMENTI Nije primjereno uvođenje novih arhitektonskih, građevinskih ili infrastrukturnih elemenata u prostor kao npr. satelitskih antena, sjenica, nadstrešnica, balkona, ograda, dodatnih pomoćnih građevina na okućnici (ostave, garaže, sanitarije, vanjski kamini)

Preporuča se postavljanje turističke signalizacije i eventualno postavljanje klupa za odmor uz planinarske putove, s tim da njihovo oblikovanje mora biti ujednačeno i pozicije planirane integralno. »

STANJE EVIDENCIJE KULTURNIH DOBARA I OBVEZE IZ PLANOVA ŠIREG PODRUČJA

STUPANJ ISTRAŽENOSTI KULTURNO povijesnog naslijeda na zadatom području, a to je vršni prostor Srednjeg Velebita, nedovoljno je istražen. Stupanj istraženosti utvrđen je na temelju podataka u postojećoj službenoj evidenciji i to u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na Listi zaštićenih i Listi preventivno zaštićenih kulturnih dobara, te važećoj prostorno-planskoj dokumentaciji.

U Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, na Listu zaštićenih kulturnih dobara upisana je Premužićeva staza.

Važeća prostorno planska dokumentacija koja pokriva prostor vršnog dijela Srednjeg Velebita je slijedeća:

PROSTORNI PLAN LIČKO-SENJSKE ŽUPANIJE (2002. GODINA)

Prostorni plan Županije ne sadrži konzervatorsku podlogu na kojoj je temeljena zaštita kulturnih dobara i u popisu kulturnih dobara županije nisu navedena kulturna dobra ovog područja. U popisima kulturnih dobara navedeni su lokaliteti koji su bili zaštićeni starim aktima o zaštiti prije donošenja odredbe o reviziji (članak 120. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, N.N. br.69/99 i 151/03) zbog čega se ne navode kulturna dobra sa područja Velebita. Stoga je broj kulturnih dobara koja su elaborirana ovom studijom znatno opsežniji jer su

provedena istraživanja znatno unaprijedila uvid u fond kulturne baštine Velebita.

U popisu spomenika kulturne baštine, prostorni plan prepoznaje Peremužićevu stazu, te mrežu drugih regionalnih, lokalnih i šumskih cesta na Velebitu kao posebnu atrakciju i značenje za velebitski prostor.

PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE KARLOBAG (2006. GODINA)

Za prostorni plan općine Karlobag izrađena je osnovna konzervatorska dokumentacija i valoriziran je prostor općine čiji je sastavni dio i vršna zona Velebita. Kao dominantan element kulturnopovijesne baštine Karlobaga, navedene su povijesne ruralne cjeline i spomenuta visinska planinska naselja.

PRELIMINARNA STUDIJA ZAŠTITE KULTURNO-POVIJESNIH VRIJEDNOSTI PROSTORA PARKA PRIRODE VELEBIT (SINE ANNO)

Predmetna studija izrađena je kao jedan od preliminarnih radova za izradu Prostornog plana Parka prirode Velebit. U studiji je opisano kulturno-povijesno naslijeđe na cijelom prostoru Velebita, no u konačnici prostorni plan ipak nije izrađen. Obzirom na vrstu i opseg studije, lokacije Srednjeg Velebita su samo popisane i opisane u vrlo kratkim crtama.

RB	Naselje	Kulturno dobro	Stanje u odnosu na studiju
1	Dabri	Ruralne cjeline	Elaborirano
2	Crkva sv. Roka	Sakralni objekt - Radlovac	Elaborirano
3	Radlovac - šira zona	Pastirska staništa	Elaborirano
4	Došen Plana	Pastirska staništa	Elaborirano
5	Došen Dabar	Pastirska staništa	Elaborirano
6	Došen Ograde, Ravni Dabar	Pastirska staništa	Elaborirano
7	Dabarska Kosa, Ravni Dabar	Pastirska staništa	Elaborirano
8	Bačić Duliba	Pastirska staništa	Elaborirano
9	Došen Duliba	Pastirska staništa	Elaborirano
10	Ravni Dabar	Pastirska staništa	Elaborirano
11	Crni Dabar	Pastirska staništa	Elaborirano
12	Radlovac	Zona suhozida	Elaborirano
13	Premužićeva staza	Povijesna staza Zavižan – Baške Oštarije	Z - 4203

Prostorni plan uređenja općine Karlobag (2006. godina)

RB	Naselje	Kulturno dobro	Stanje u odnosu na PPU
1	Crni Dabar	Povijesna cjelina	Elaborirano
2	Ravni Dabar	Povijesna cjelina	Elaborirano
3	Došen Dabar	Povijesna cjelina	Elaborirano
4	Mliništa	Ruralni krajolik	Elaborirano
5	Skorpovac	Povijesna cjelina	Elaborirano
6	Radlovac	Povijesna cjelina	Elaborirano
7	Bačić Duliba	Povijesna cjelina	Elaborirano
8	Premužićeva staza	Zavižan – Baške Oštarije	Z - 4203
9	Crkva sv. Roka	Sakralni objekt u Radlovcu	Elaborirano
10	Crkva sv. Jelene	Sakralni objekt u Mliništima	Elaborirano

Preliminarna studija zaštite kulturno-povijesnih vrijednosti prostora Parka prirode Velebit (sine anno)

PLAN ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA

TABELARNI PREGLED

TUMAČ OZNAKA

SZ STANJE ZAŠTITE	VZ VALORIZACIJA	PMZ PRIJEDLOG MJERA ZAŠTITE
R - Registracija	1 - Nacionalni značaj	R - Registracija
P - Preventivna zaštita	2 - Regionalni značaj	P - Preventivna zaštita
E - Evidencija	3 - Lokalni značaj	ZPP - Zaštita prostornim planom
N - Nije evidentirano	Ø - Nije utvrđen	

SPOMENIČKA PODRUČJA I CJELINE

1. POVIJESNE RURALNE CJELINE

RB	Kulturno dobro	Lokalitet	SZ	VZ	PMZ
1	Ravni Dabar	Ostaci stanova, suhozidi, velika šterna	E	3	ZPP
2	Crni Dabar	Ostaci stanova, suhozidi, velika šterna	E	3	ZPP
3	Došen Dabar	Ostaci stanova, suhozidi, velika šterna	E	3	ZPP
4	Došen Duliba	Ostaci stanova, suhozidi	E	3	ZPP
5	Došen Plana	Ostaci stanova, suhozidi,	E	3	ZPP
6	Došen Ruja	Ostaci stanova, suhozidi	E	3	ZPP
7	Baćić Duliba	Održavani stanovi, ostaci stanova, planinarski dom	E	3	ZPP
8	Skorpovac	Ostaci stanova, suhozidi, velika šterna	E	3	ZPP
9	Vrbanska Duliba	Ostaci stanova	E	3	ZPP
10	Radlovac	Ostaci stanova, šterni i suhozida	E	3	ZPP
11	Mlinište	Ostaci stanova, šterni i suhozida	E	3	ZPP

II POJEDINAČNA KULTURNA DOBRA I NJIHOVI SKLOPOVI

1. GRAĐEVINE

RB	Kulturno dobro	Lokalitet	SZ	VZ	PMZ
1	Kapela sv Jelene	Mliništa	E	3	ZPP
2	Kapela sv. Roka	Radlovac	E	3	ZPP
3	Planinarski dom	Ravni Dabar	E	3	ZPP

2. SPOMENICI TEHNIČKE KULTURE – CESTE

RB	Kulturno dobro	Lokalitet	SZ	VZ	PMZ
1	Premužičeva staza	Zavižan – Baške Oštarije	R	1	R
2	Povijesna cesta	Ravni Dabar – Crni Dabar	E	2	P
3	Šumska cesta	Ledenik - Štirovača	E	2	P

3. SPOMENICI TEHNIČKE KULTURE – VODOOPSKRBNI OBJEKTI

RB	Kulturno dobro	Lokalitet	SZ	VZ	PMZ
1	Velika šterna	Ravni Dabar	E	3	ZPP
2	Velika šterna	Došen Dabar	E	3	ZPP
3	Bunari	Došen Ruja	E	2	ZPP
4	Velika Šterna	Skorpovac	E	3	ZPP

4. MEMORIJALNE GRAĐEVINE

RB	Kulturno dobro	Lokalitet	SZ	VZ	PMZ
1	Groblje	Ravni Dabar	N	3	ZPP
2	Groblje	Crni Dabar	N	3	ZPP

OCJENA STANJA, MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA

AKO SE USPOREDI s povijesnim kretanjima od početka naseljavanja, unutar zadnjih 50 godina do danas došlo je do drastične promjene tipa i intenziteta aktivnosti na velebitskom prostoru.

Tradicionalni način stočarenja (alpsko stočarenje) opisan u odlomku ‘Život na Velebitskim padinama’ u potpunosti zamire, mjestimično gdje je prometna infrastruktura prošla zamjenjuje ga korištenje stanova za privremeni smještaj (vikendice). Također uslijed globalnog razvoja transporta, komunikacija i privrede, tradicionalne aktivnosti na području Velebita kao trgovina i lov za prehranu nestaju, odnosno bivaju zamijenjeni suvremenim oblicima lovačkog gospodarenja. Istovremeno pojavljuju se nove (turističke, planinarske i sportske) aktivnosti u skladu sa suvremenim trendovima.

Promjene u aktivnostima uzročno-posljedično rezultiraju i promjenama u krajobrazu, izgrađenim strukturama i infrastrukturnim objektima:

1. PROPADANJE KRAJOBRAZNIH CJELINA

Usljed neodržavanja pastirski stanovi se s vremenom urušavaju, i nestaju u hrpama kamenja i zelenila. Pašnjaci zarastaju u šumu (sukcesija) zbog izostanka sječe i ispaše koja je održavala uravnoteženi odnos travnatih i

pošumljenih površina, značajnu za bioraznolikost cijelog područja.

2. NOVA LOVAČKA I ŠUMARSKA INFRASTRUKTURA

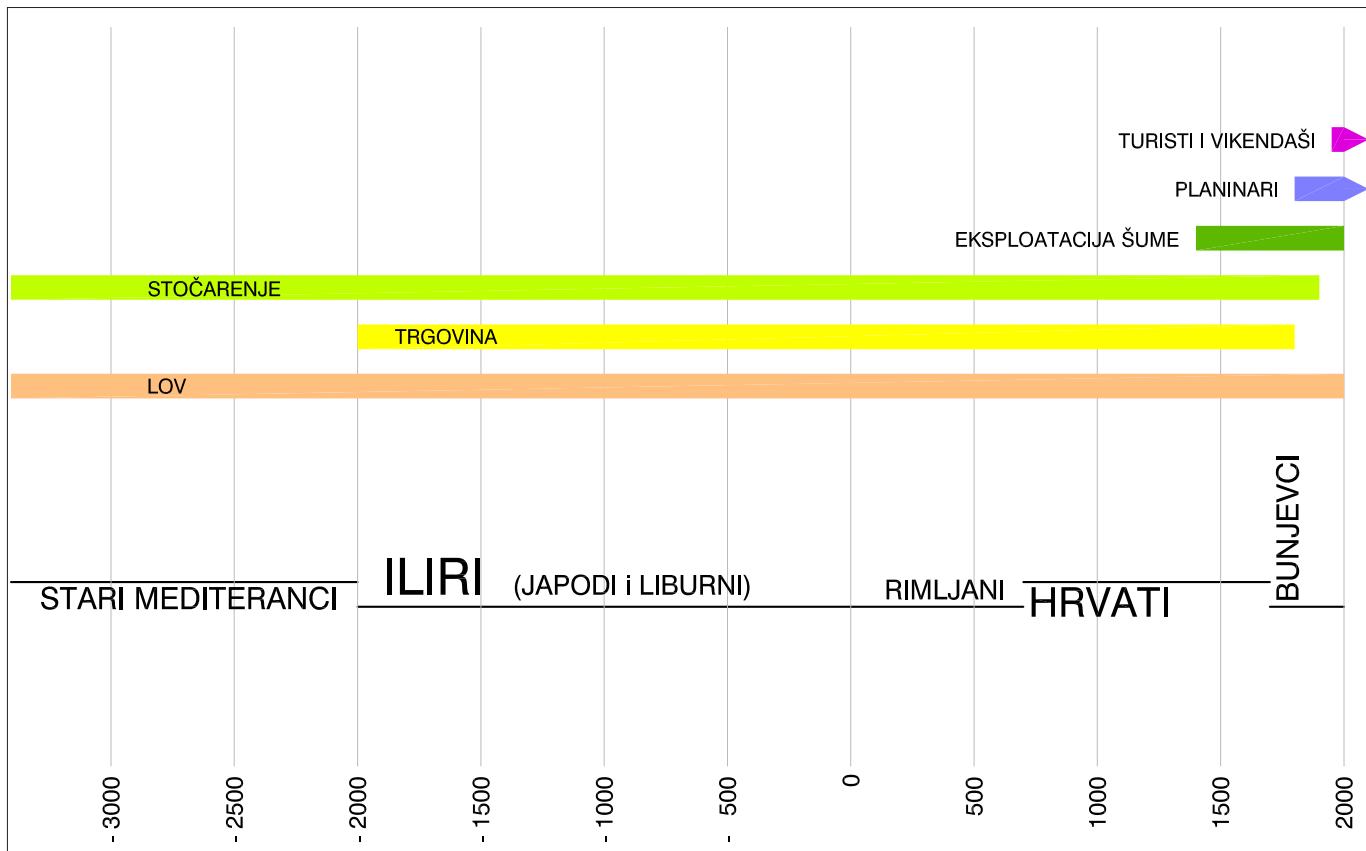
Novi oblici gospodarenja šumskim i životinjskim fondom stvaraju nove kako prirodne odnose, tako i izgrađene strukture (šumarski objekti, šumske ceste, itd.)

3. NOVA TURISTIČKA INFRASTRUKTURA

Za potrebe planinarskih aktivnosti grade se planinarski domovi i skloništa, planinarske staze i signalizacija. Kao sportska infrastruktura označavaju se biciklističke staze, uređuju se sportska penjališta i predviđa smještaj za sportaše.

4. OBNAVLJANJE STANOVA ZA POVREMENI BORAVAK

Suvremeni trendovi života u gradu i povremennog boravka u prirodnom okruženju mogu se prepoznati u primjerima obnavljanja i prenamjene pastirskih stanova u vikendice. Iako je zbog nedostupnosti, udaljenosti i klimatskih karakteristika ta pojava na velebitskim prostorima još u začetcima, posebno ako se usporedi s

drugim područjima u RH, u budućnosti se može očekivati njezino znatno intenziviranje.

Suvremeno upravljanje parkom zahtjeva pažljivo promišljanje ciljeva parka kao sveukupnosti svih aktivnosti koje se u njemu dešavaju. Integralno planiranje i izvođenje tih aktivnosti pod centralnim koordinacijom jedne institucije, u svrhu postavljenih ciljeva, nužan je preduvjet kako bi PP Velebit postao jedinstvena reprezentativna prirodno-društvena cjelina, po uzoru na reprezentativne svjetske primjere, za što svakako ima potencijal.

Prostor NP Sjeverni Velebit sa Zavižanom i NP Paklenica predstavljaju primarne interesne zone velebitskog prostora, kako u kontekstu posjećivanja tako i zaštite. Zbog svoje atraktivnosti i posebno dostupnosti središtu brdskog masiva, prostor Srednjeg Velebita i posebno Dabrova predstavlja ništa manje interesantnu brdsku cjelinu. No zbog nižeg stupnja interesa, a i zaštite, u tom prostoru moguće je i potrebno planirati širi spektar aktivnosti i provoditi ih

pod manje restriktivnim uvjetima nego što je to moguće u prostoru nacionalnih parkova.

Poticanje i intenziviranje reguliranog aktivnog korištenja prostora, posebno krajobraznih pastirskih cjelina, može dovesti do jačanja identiteta i prepoznatljivosti Srednjeg Velebita.

Aktivnosti trebaju biti planirane na način da imaju dovoljno fleksibilnosti kako bi se odvijale i paralelno da doprinose obnovi i održavanju krajolika u cijelosti. U tu svrhu nužno je pažljivo odabrati inicijative koje će se poticati i podržavati, kontinuirano pratiti njihovo planiranje i provođenje, a sve pod jednom krovnom institucijom. Za veće intervencije ili stvaranje sadržaja od javnog interesa poželjno je da park otkupi određene dijelove cjelina ili, ako to nije moguće, uspostaviti određeni odnos javno-privatnog partnerstva u formi surađivanja na projektu aktiviranja pojedine cjeline.

Moguće aktivnosti, njihove karakteristike i potencijalne lokacije:

1. poticanje tradicionalnog korištenja prostora (stočarenje i poljoprivreda)

U cjelinama srednjeg Velebita detektirana su tri primjera sačuvanog tradicionalnog načina korištenja prostora i života, i to u Radlovcu i Ravnom Dabru. Iako su te aktivnosti gotovo izumrle i teško pronalaze tržišnu isplativost, one načinom korištenja stana, okućnice i pašnjaka prirodno održavaju krajolik, snažno utječu na identitet prostora i treba ih poticati.

Ukoliko se pokaže mogućnost za poticanje tradicionalnog stočarenja i njegove prezentacije, moguće je obnoviti stanove za smještaj pastira ili robinzonski smještaj uz uključivanje u tradicionalni način života, ponudu proizvoda tradicionalnih obrta i ponudu tradicionalne hrane (velebitski seoski turizam). Sve ovakve aktivnosti nužno je koordinirati integralno u okviru svih aktivnosti na području Parka, pod upravom jedne institucije. Tako bi se osigurala dosljednost i cjelovitost prezentacije, kao i adekvatni poticaj i institucionalnu potporu samim aktivnostima.

Odvijanje ove aktivnosti moguće je i poželjno u svim cjelinama, posebno u Dabrima zbog nadmorske visine, te u Radlovcu i Mliništu zbog kontinuiteta korištenja prostora i veličine cjeline. Ukoliko je moguće poželjno je aktivnost koncentrirati u jednu krajobraznu cjelinu, kako bi se osigurao što jači prezentabilni identitet odabrane cjeline.

2. uređivanje kompleksa pastirske stanove za novu javnu namjenu

Obnavljanje većeg kompleksa stanova, ili cijele manje ruralne cjeline u svrhu smještaja sadržaja od javnog interesa može na više načina koristiti prostoru. Obnavljanje većeg broja stanova u istom vizualnom obuhvatu, njihovo cjelovito korištenje i održavanje može kvalitetno obnoviti identitet prostoru. Također uvođenje odabranih sadržaja od javnog interesa potencira suvremenno održivo korištenje planinskog prostora i promovira novi identitet parka. Moguće aktivnosti su slijedeće:

a) *Smještajni kapaciteti za planinare, bicikliste i penjače, u okviru sportskog centra. Prostore za sportske sadržaje potrebno je kapacitirati integralno, no moguće ih je prezentirati razdvojeno u okvirima penjačkog, biciklističkog centra, planinarskog doma, itd. Zbog blizine Premužićeve staze, šumskih cesta, penjačkih smjerova po kukovima i*

dostupnosti automobilom, idealne lokacije za to su Ravni Dabar i Bačić Duliba. Za potrebe planinarskih skloništa moguće je obnoviti i pojedinačne stanove na bilo kojem lokalitetu gdje se pokaže za takvim smještajem potreba, npr. na Radlovcu, Skorpovcu ili Mliništu, uz Premužićevu stazu, i sl.

b) *Smještajni kapaciteti za održavanja raznih radionica, tečajeva ili seminara kojima su izolacija, mir, prirodno okruženje kao i niža razina komfora prihvatljive ili poželjne okolnosti (ekudukativni centar, eko centar, ...). Moguće ih je predvidjeti i u udaljenijim cjelinama, relativno dostupnim cestom poput Vrbanske dulibe, Skorpovca i eventualno Radlovca, te u Dabrima u Došen Dulibi i Došen Dabru.*

3. obnova stanova za privatni smještaj ili privremeni boravak (vikendice)

Obnova stanova za vikendice je najvjerojatnija ali i najosjetljivija aktivnost za krajobrazne cjeline. Iako je opasnost kod svih novih aktivnosti u parku da uvođenjem novih elemenata i načina korištenja prostora ostvari nepoželjni utjecaj na kulturni krajolik, posebno je on prisutan kod pojedinačnih privatnih inicijativa. Ukoliko se one uklope u krajolik obnovom stanova autentičnog vanjskog izgleda i načinom korištenja vanjskih prostora terasa, putova i pašnjaka koji ne mijenjaju tradicionalni izgled krajolika, one pridonose pozitivnom dojmu stanja u krajobrazu. Kao negativan primjer mogu poslužiti vikendice i smještajni kapaciteti u Bačić Dulibi, koji svojim raznolikim oblikovanjem (koji u većini slučajeva odudara od autentičnog) stvaraju potpuno heterogeni dojam u prostoru, i takve situacije je potrebno izbjegavati.

Sve potrebne sadržaje za bilo koje predviđene aktivnosti u 11 evidentiranih ruralnih cjelina treba planirati unutar gabarita detektiranog građevnog kapaciteta i uz zadržavanje vanjskog oblikovanja pastirske stanove. Sve veće sadržaje i izgradnju planirati u ostalim, rubnim, cjelinama. No zbog osjetljivosti i značaja prirodnog ambijenta oblikovanje tih objekata treba pažljivo promisliti i provesti kroz instituciju arhitektonskog natječaja.

Usklađivanje svih sudionika u upravljanju prostorom oko jedinstvenog planiranja, upravljanja i korištenja prostora nužan je preduvjet kako bi Park funkcionirao kao cjelina i kako bi bile izbjegnute nepoželjne posljedice provođenja neusklađenih individualnih interesa u prostoru.

LITERATURA

Dabri i susjedna sela Srednjeg Velebita, Zagreb, 1959.

Đurić Tomislav, Posljednji Vrbani iz Skorpovca, Hrvatski planinar, 1-2, 1977.

Glavičić Ante: Ostaci crkvica sv. Vida u Senju i Karlobagu, Senjski zbornik XXIII, 1996.

Glavičić Ante: Prilog istraživanju starohrvatske sakralne arhitekture na primorskim padinama Velebita i Velike Kapele, Senjski zbornik IX, 1981.-1982.

Glavičić Ante: Izvještaj III naučne ekskurzije u sjeverni i srednji Velebit, Senjski zbornik III, 1967.-1968.,

Knific Schaps Helena, Pučka arhitektura na obroncima Velebita, Senjskog bila i podgorja, Senjski zbornik 28, 2001.

Knific Schaps Helena, Gradnja unutar Parka prirode „Velebit“ i Nacionalnog parka „Sjeverni Velebit“, Senjski zbornik 29, 2002.

Knific Schaps Helena, Pavšina kuća, Senjski zbornik 29, 2002.

Kolak Tanja, Arheološka slika Karlobaga i okolice, priopćenje na skupu

Konzervatorska podloga zaštite i očuvanja kulturnih dobara Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Gospiću , 2009.

Krajač Ivan, Turizam velebitskog područja, Hrvatski planinar 9, 1929.

Krajač Ivan, Novogradnje putova na Velebitu i značenje njihovo, Hrvatski planinar 10, 1930.

Krajač Ivan, Novogradnje putova na Velebitu i značenje njihovo, Hrvatski planinar 11, 1930.

Faber Aleksandra, Duić Kowalsky Nada: Preliminarna studija

zaštite kulturno-povijesnih vrijednosti prostora Parka prirode Velebit, sine anno

Forenbacher Sergej, Velebit i njegov biljni svijet, Školska knjiga Zagreb, 2001.

Freudenreich Aleksandar, Kako narod gradi na području Hrvatske, Republički Zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb 1978.

Olujić Boris: Povijest Japoda, Zagreb, 2007.

Pelivan Ante: Velebit, Donja Lomnica, 1999.

Plan upravljanja Parka prirode Velebit, Gospić 2007.

Poljak Josip: Planinarski vodič po Velebitu, Zagreb, 2007.

Preliminarna studija zaštite kulturno – povijesnih vrijednosti prostora Parka prirode Velebit

Rukavina Ante: Prilog povijesti velebitskih planinarskih objekata, Senjski zbornik VIII, 1980.

Rukavina Ante: Privreda ličke i primorske strane Velebita, Senjski zbornik IV, 1970.

Rukavina Ante: Razapeti među bregovima, Naše planine, 7-8, 1973.

Rukavina Ante: Velebitske vode i vodice, Naše planine, 5-6, 1981.

Rukavina Ante: Zvona ispod zvijezda, Ličke župe, Gospić, 1986.

Rukavina Ante: Galeb se bijeli vratio u Ravni Dabar, Naše planine, 1-2, 1987.

Szavitz Nossan S., Stare ceste Gospic-Brušane-Baške Oštarije Karlobag u XVIII i XIX stoljeću, Senjski zbornik I, 1973.

Vukušić Danijel: Neka od sjećanja na narodne običaje u Podgorju, Senjski zbornik XXII, 1995.

Fotografije: Martina Ivanuš, Rene Lisac, Josip Poljak (c/b fotografije, Prirodoslovni muzej)

Sheme i ilustracije: Rene Lisac, Većeslav Heneberg (crtež pluga, Ministarstvo kulture RH)

Grafičko oblikovanje: Mateo Matijašević

Kulturna baština Srednjeg Velebita

Crni Dabar, Ravni Dabar, Došen Dabar, Došen Duliba, Došen Ruja, Došen Plana,
Bačić Duliba, Radlovac, Skorpovac, Vrbanska Duliba i Mlinište

Naručitelj studije: Park prirode Velebit

Autori: Martina Ivanuš, mr. pov. umj. – voditelj projekta,
Rene Lisac, dipl. ing. arh., Dalibor Šušnjić, dipl. arheolog

Godina izrade: ožujak 2011. godina

